

RIIGIKOGU

IV koosseis.

II istungjärk. 12. koosolek. 12. novembril 1929.

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
2. Ajutise veneaegsete pensionäride toetamise seaduse muutmise seadus — A. Kärneri ja J. Voiman'i ettepanek.
3. Majateenijate töö kaitseseadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.
4. Riigi 1929./30. a. lisaeelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2 — I lugemisel.
5. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — I lugemisel.
6. Eesti-Portugali kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.
7. Tollipõhitariifide muutmise seadus — II lugemisel.
8. Laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstusettevõtetes käiva seaduse § 20 (RT 68 — 1924, seadus nr. 30) muutmise seadus — III lugemisel.
9. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — III lugemisel.
10. Eesti-Türgi ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.
11. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.
12. Seitsmenda rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastuvõetud öö-töö kohta pagaritööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — III lugemisel.
13. Läbirääkimised Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson'i erakorralise teadaande puhul leetritaudist Nõmme rinnalastekodus.
14. Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus — I lugemisel.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Valgete orjadega kauplemise vastu võitlemise rahvusvaheliste kokkulepetega ühine-
mise ja naiste ning lastega kauplemise vastu võitlemise rahvusvahelise konventsiooni kinnitamise seaduse sotsiaalkomisjoni, välispoli-
tilise külje suhtes väliskomisjoni;

2. Tallinna telefonikeskjaamade mahu suu-
rendamise ja automatiseerimise seaduse raha-
asjanduse komisjoni laiendatud koosseisus;

3. Paide linna administratiiv-piirkonna lai-
endamise seaduse omavalitsuse komisjoni, ju-
riidilise külje suhtes üldkomisjoni.

2. Ajutise veneaegsete pensionäride toetamise seaduse muutmise seadus — A. Kärneri ja J. Voiman'i ettepanek.

A. Kärner (stp): Teen ettepaneku, ajutise veneaegsete pensionäride toeta-
mise seaduse muutmise seadus anda sot-
siaalkomisjoni.

M. Martinson (põl): See on õieti
rahaline küsimus ja tuleks peaaesjalikult kaalu-
misele rahaasjanduse komisjonis, sellepärast
teen ettepaneku,

anda seaduseelnõu rahaasjanduse ko-
misjoni.

A. Kärner (stp): Ma selle ettepaneku
vastu, mis tegi härra Martinson, ei vaidle, aga
see võiks sündida pärast kui sotsiaalkomisjon
seaduseelnõu läbi vaadanud. Kõik meie pen-
sioniseadused on läinud esmalt sotsiaalkomis-
jonist läbi ja sealt rahaasjanduse komisjoni.

Riigivanem O. Strandman: Just sar-
nane seaduseelnõu, nagu sotsialistliku tööliste
partei Riigikogu rühma poolt praegu Riigi-
kogule esitati, on ka välja töötatud Hariduse-
ja sotsiaalministeeriumi poolt. Seaduseelnõu
on praegu seismas Vabariigi Valitsuses selle-
pärast, et meil ei ole teada, kas jätkub selleks
ressursse, et neid kulusid, mis vastav seadus
välja kutsub, tänavuse aasta riigi eelarvesse
võib võtta või mitte. Sellepärast ei ole mõtet
anda seda eelnõu sotsiaalkomisjoni, vaid siin
on puht rahalise küsimusega tegemist.

Juhataja: (Häälletatakse.) Rkl.
Kärneri ettepanek on tagasi lüka-
tud.

(Hääletatakse.) Rkl. Martinson'i ettepanek on vastu võetud.

3. Majateenijate töö kaitseseadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

M. Mihkelson (stp): Teen ettepaneku, anda majateenijate töö kaitseseadus läbi vaatamiseks sotsiaalkomisjoni.

M. Martinson (põl): Ma teen ettepaneku, anda majateenijate töö kaitseseadus üldkomisjoni.

Kuna just see seadus taotleb tsiviilvahekorda majateenijate suhtes, oleks vaja seda õiguslikust küljest kaaluda üldkomisjonis.

Juhataja: (Hääletatakse.) Rkl. Mihkelson'i ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 36 häält, seega tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Rkl. Martinson'i ettepanek on vastu võetud.

4. Riigi 1929./30. a. lisaeelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2 — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Anderson: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev seaduseelnõu lubab valitsusele anda krediiti 52.000 krooni suuruses ja jaguneb sisuliselt kahte ossa: esimene osa puudutab korralisi kulusid — Põllutöökommisjoni — ja teine osa — erakorralisi kulusid Kohtu- ja siseministeeriumide juures. Põllutöökommisjoni nõuab lisakrediiti 47.000 krooni suuruses ja seda järgmiseks otstarbeks: senise asjaajamise järgi on selgunud, et seda metsa, mis asunikude kruntidele antud, praeguste töötajadega võimalik ei ole kiires korras hinnata, seepärast on põllutöökommisjoni käesoleva aasta suvel tarvilikuks pidanud, et asunikudel võimalus oleks kohti pärisomanduseks kätte saada, kiires korras laiemas ulatuses metsadehindamist ette võtta. Selle sammu tagajärg on olnud see, et hindamisalkade arvu on tulnud suurendada. See on loomulikult nõudnud kulu, ja nüüd sügisel, kus seda tööd võimalik jätkata, on Põllutöökommisjoni tarvilik krediit läbi. Üldiselt arwab ministeerium, et hindamistöö peaks lõpetama võimalikult 1931. aasta kevadeks, ja et seda teha, kavatses ministeerium suurendada hindamissalku 43-lt 59-le, nõnda et tööd oleks võimalik teha kokku 489 kuud aastas.

Rahaasjanduse komisjon, kus krediitküsimus kaalumisel oli, leidis selle summa nõud-

mise täielikult põhjendatud olema ja otsustas selle heaks kiita.

Teine krediit puudutab Siseministeeriumi ala. Nimelt on käesoleva aasta eelarves Riigikogu lubanud Petserimaal piirivalve jaoks ehitada 3 uut kordonit. Nende kordonite ehitamise kavad on täielikult valmis, ja krediiti on ka aasta eelarves nõutatud. Mis seni puudus, oli maa. Kordonite ehitamiseks ei ole valitsus seni sellepärast tarvilikkude kulude katteks krediitnõudmist esitanud, et läbiraakimised maaostmise üle alles käimas olid ja ostuhind teadmata. Seni aga kokkulepe puudus, ja kindlad summad kulude kohta puudusid samuti. Nüüd on selles asjas kolme maaomanikuga kokkuleppele jõutud, ja sellekohaselt on ka Vabariigi Valitsus krediitnõudmisega tulnud, mille rahaasjanduse komisjon läbi vaadanud, ja mis seal üldise heakskiitmise leidis. Küll pidas aga rahaasjanduse komisjon tarvilikuks, et temal käsitada oleksid olnud üksikasjalikud andmed nende maade hindade kohta, mida riik omandada tahab. Ma pean tähendama aruandjana nüüd siit Riigikogu kõnetoolilt, et mul on nüüd võimalus avanenud mitte üksi rahaasjanduse komisjoni liikmetele, vaid ka teistele Riigikogu liikmetele teatavaks teha, missuguse hinna eest, missuguses suuruses, kellelt maad ostetakse, ja missugused nõudmised olid maa hinna suhtes ning missuguste kokkulepetele nüüd jõutud.

Kõigepealt pean ütleva, et maaostmine sünniks kolmelt kodanikult N. Garschnek'ilt 2½ ha — 3.500 kr., M. Tarakanova'lt 1 ha — 800 kr. eest, N. Grinevskaja'lt ja Kornilova'lt 0,79 ha — 700 kr. eest, kogusummas 5.000 kr. eest.

Nende andmete käsitamisel, mis minul kui aruandjal oli võimalik saada valitsuseastutustelt, selgus, et sealkohal riigi tagavaramaad olemas ei ole. Teiselt poolt on eramaade hinnad olnud sedavõrt kõrged, et kokkuleppe sõlmimine seni võimalik ei olnud. Meie näeme kõigepealt, et riik on maksnud Petserimaal laske- ja laagripitsi alla võõrandatud maade eest tasu üldiselt järgmistes summades: põllu- ja heinamaa eest 360—400—600 krooni hektar, kusjuures luhaheinamaa on maksma läinud 1.250 krooni ha ning tarbesavimaa ha — 1.200 krooni. Nõudmised, mis kodanikud piirivalve valitsusele esitanud, olid palju kõrgemad. Meie näeme üksikuid nõudmisi koguni kuni 1.750 krooni ha eest. Mõni maaomanik ei olnud esialgu valmis üldse maad müüma, pärast tahtis saada ha eest 1.750 krooni. Samuti olid hinnad kõrged ka teistel, kellega läbiraakimisi peeti. Hiljemalt on summad vähenenud ja neile kokkulepetele jõutud, mis mul au oli ette kanda.

Rahaasjanduse komisjoni nimel on mul au teha ettepanek, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

5. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. T o n k m a n : Vabariigi Valitsuse poolt oli Riigikogule esitatud posti-telegraafi-telefoni valitsuse alal lepingute sõlmimise seadus, seda seadust taheti alaliselt maksma panna, mille põhjal valitsus võiks iga aasta posti-telegraafi-telefoni alal tehniliste materjalide muretsemiseks lepinguid sõlmida kuni 600.000 krooni suuruses. Rahaasjanduse komisjon asus seisukohale, et ei ole otstarbekohane, et valitsus Riigikogust mööda minnes võib lepinguid sõlmida, ilma et Riigikogu seda krediiti saaks sisuliselt arutada. Et mitte niisugust pretsedenti luua, võib ka ühekordse krediitiseadusega sellest küsimusest üle saada. Vabariigi Valitsus ühines komisjoni arvamisega, ning rahaasjanduse komisjon esitab seaduse muudetud kujul, muudetud pealkirjaga: riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus, millega 600.000 krooni krediiti posti-telegraafi-telefoni valitsusele lubatakse. Sisuliselt võib postivalitsus lepinguid sõlmida üheks aastaks. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

6. Eesti-Portugali kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. A n d e r k o p p .

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

7. Tollipõhitariifide muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. L o o s a l u .

M. M a r t n a (stp, pealkirja puhul): Luugupeetud Riigikogu liikmed! Mul on au siin kirja ette lugeda apelsinitollide puhul. Minu parteisõbrad on komisjonis ette pannud, et komisjon annaks selle küsimuse teadusemeestele uurimiseks, näiteks ka ülikooli teadusemehed. Komisjoni enamus ei ole aga seda ettepanekut vastu võtnud. Meie omalt poolt pöörasime ühe oma parteiseltsimehe poole, kellel on selles asjas teadmisi, ja see

seltsimees, s. o. dr. Audova saatis meile selle küsimuse kohta järgmise kirja. Kirjasaatja vabandab, et tal ei ole põhjalikuks kaalumiseks tarvilikku aega ja peab seepärast ainult tähtsamate teeside puudutamisega piirduma.

Ta ütleb järgmist: „1) Ei saa olla kahtlust, et apelsinid ja sidrunid vitamiine sisaldavad, apelsinid eriti mitut neist („B“ ja „C“) suurel ja küllaldasel määral („D“-vitamiin). Vitamiine kahandavad tegurid (seismine j.n.e.) ei tee neid harilikult kavgeltki veel väärtustetuks. Pealegi tulevad apelsines tõsiselt arvesse võtta ka mineraalained, millel ka pole väike tähendus.“ (V a h e l h ü ü e.) Minu teada meie kodumaal apelsine veel ei kasva. (Aruandja J. L o o s a l u : Mineraalaineid on küllalt.) Aga meil võetakse Lüganuse kiriku alt ka mineraalaineid välja.

„2) Apelsine on raske asendada meie praeguseis oludes aia- ja puuviljaga:

a) talvel ja eriti kevadel on värske ja isegi vana aia- ja puuvili väga kallis;

b) need on eriti kevadepoole kaua seisnud, mis nende väärtust tublisti kahandab, võrdlemisi värsked apelsinid jõuavad siia ajal, millal aiavili juba kaunis kaua seisnud;

c) aia- ja puuvilja hoiukohad on suurelt osalt halvad, nii et nende väärtus üldiselt kiiresti kahaneb;

d) puuduvad aiaviljakauplused — neid on muu seas müügil lihakauplustes ja turul.

3) Apelsinide tarvitamine on real juhtudel eelistatav aiavilja tarvitamisele:

a) noored lapsed puudulikkude hammas- tega, samuti puudulikkude hammastega vanemadki inimesed ei suuda aiavilja korralikult peenendada. Kunstlik korralik peenendamine nõuab hoolsat kohtlemist ja on vähe levinud ning tuntud;

b) seedeorganite haiguste korral on palju lihtsam ja otstarbekohasem tarvitada apelsine kui värsket aia- või puuvilja: need ei ole nii tselluloosirikkad. Üldse on nõrkade haigete vitamiinitarviduse rahuldamine otstarbekohasem apelsinide abil.

Eriti haigete ja laste huvides peaks apelsinitoll kindlasti ära jääma. Terveile täiskasvanuile on vitamiinitarviduse rahuldamine kergem aiavilja abil, aga turu-, hoiukohtade korraldamatus, isegi aiavilja ja puuvilja kallidus teevad praegu tõsiseid raskusi. Kevadel eriti on vana aiavilja ja puuvilja väärtus vitamiinide suhtes tugevasti kahanenud, ent värske on liiga kallis (isegi vana!)“

Lisaksin sellele veel paar sõna. Kui ma käesoleva kirja ette lugesin, siis igatahes mitte selles usus, et see apelsinitolli pooldajate meelt muuta suudaks. Aga mõnikord peab ka teades, et asja vastu ollakse, siiski selle ette kandma.

Tuletaksin meelde, et ma täna arsti juures käisin. Seda ei tarvitse imeks panna, sest kui inimesed vanaks saavad, on neil arstidega sagedamini tegemist. See arst kahetses väga, et apelsinidele on toll pandud, ja et inimesed neid enam nii kergesti süüa ja tarvitada ei saa, kui see tollita võimalik oli. Eriti kahetses ta seda meil, meie kliimas, kus pikad talvekuud meie oma aiavilja ja vitamiiniderikkama toiduvilja sedavõrt vitamiini vaeseks teevad, et kevadepoole, juba jõulu ajal haiged sellest küllalt oma toiduks ei saa.

Ma võin veel juurde lisada, et see arst, kelle juures ma täna käisin, kahetsusega avaldas, et meie arstid selkombel oma häält avalikult kuulda ei ole lasknud, kui seda apelsinidetolli juures tarvilik oleks olnud. Ka mina olen oma arstide tutvuseringkonnas selle üle rääkinud, mil puhul nad ütlevad, et nad just mägede taha ei ole hoidnud, aga nad ei ole ka avalikult propagandat teinud, mida nad oleksid pidanud tegema.

Ma julgen dr. Audova väiteid ka omalt poolt alla kriipsutada ja soovitan, et Riigikogu neid tolle vastu ei võtaks.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

8. Laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstusettevõtetes käiva seaduse § 20 (RT 68 — 1924, seadus nr 30) muutmise seadus — III lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja P. Järve.

Võetakse vastu seaduseelnõu pealkiri ja tekst eraldi ja terve sisu korraga.

9. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Soots.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

10. Eesti-Türgi ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Anderkopp.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

Aruandja A. Anderkopp: Kuna see seaduseelnõu kiire iseloomuga ning Eesti kaubanduse huvides tähtis, et kaubanduslik kokkuleppe võimalikult kiiresti maksuma hakkaks, siis on redaktsiooni komisjon seaduse teksti läbi vaadanud. Komisjoni aruandjana kandsin seaduseelnõu teksti ette redaktsiooni komisjoni muudatustega ja sellepärast teen ettepaneku,

seaduseelnõu vastuvõetaks tunnustada redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja: (Hääletatakse.) Aruandja ettepanek on vastu võetud.

11. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris.

Seaduseelnõu võetakse vastu osade viisi ja terve sisu korraga.

12. Seitsmenda rahvusvahelise töökonferentsi poolt vastuvõetud öötöö kohta pagaritööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — III lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja J. Voiman.

Seaduseelnõu võetakse vastu paragrahvide viisi ja terve sisu korraga.

13. Läbirääkimised Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson'i erakorralise teadaande puhul leetritaudist Nõmme rinalastekodus.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Hariduse- ja sotsiaalminister ei eitanud minu erakorralises teadaandes ette toodud kurbi asjaolusid. Lahkumineku arvudes olid tingitud sellest, et ministril olid kasutada vähe vanemad, minul uuemad, seega täpsemad andmed. Kuid sellel pole erilist tähtsust selle küsimuse arutamisel.

Praegu on seisukord järgmine: lapsi on rinalastekodus 113, neist haigeid 100, paranemisel 67, väga raskesti haigeid on praegu alla 10. Surnuid on 24. Läänud korral oli surnuid 17, seega nädala jooksul surnuid 7. Minister põhjendas haiguse levinemist ja teravust just seega, et hoone on veel uus, kuid halvasti ehitatud. See olevat ehitatud riigi poolt niisugusel viisil, et isegi tervishoiuvalitsuse arvamist selle hoone valmistamiseks ei ole küsitud. Tõsi ju on, et maja rinalastekoduks on väga puudulikult ehitatud. Isoleerimise võimalused on puudulikud. Isegi raiskvee kanalisatsiooni polnud, see ehitati alles tänavu, nüüd on töö juba lõpetamisel. Raiskvesi juhiti õue, kust see valgus kõrvalkruntidele ja mürgitas õhku. See iseloomustab, kuidas meil tervishoiuasutised ehitatud.

Katlamajas oli isegi osa lage puust, muidu betoonist, kuid katelde kohal, kus tulehädadoht, puust. Tuli ka tulekahju, läks tänavu põlema. Et meil asutused, kes ehitamise eest peavad vastutama, ehitada ei mõista, seda näeme sil-

dade kokkuvarisemisest. Lühikese aja jooksul on kokku varisenud Kärevere, Rohuküla, siis Atla-Mahtra sild, kus süvendusetöid nii tehti, et see üle ujutas ümbruskonna ja silla ka ära pidi viima. See oli maaparanduse töö. Maaparanduse töid ei osata meil teha. Praegu on Kuivaste sadamasild ka kokku langemas. Missugused sillad langevad tuleval nädalal kokku, seda on raske öelda. Meil ei osata maju ja sildu ehitada, kulutatakse ainult sellele palju riigi raha. (Riigivanem O. Strandman: Mis meil osatakse?) Seda ma ei tea, seda peab härra Riigivanem ütleva.

Mida aga siiski põhjendusena ei saa ette tuua, on see, nagu ei oleks tervishoiu peavalitsusel õigust olnud selle maja ehitamise, selle plaanide ja projektide juures kaasa rääkida. See pole nii. Ka maksva Arstiseaduse järgi, § 133. 1895. aastal tehtud lisanduse järgi, on see õigus olemas.

Seega oli tervishoiu peavalitsusel põhjust ja õigust huvi tunda Nõmme rinnalastekodu ehituseplaanide ja ruumidejaotuse kohta, pealegi kui ehitajaks ei olnud keegi muu, kui valitsus, see tähendab töö-hoolekandeministerium ise, kes allub Vabariigi Valitsusele, ja Vabariigi Valitsus peab juhtnööre andma.

Kui tervishoiu peavalitsus oleks huvitatud ehituseplaanidest, siis oleks võimalik need plaanid siseministeriumile kinnitamiseks saata. (A. Mõttus, tõe: Plaan kinnitati. See oli härra Amberg'i ajal.) Seda halvem. Kui tervishoiu peavalitsus oli siseministeriumi all, siis oli talajal ka õigus kaasa rääkida. Härra Amberg'i ajal oli tervishoiu peavalitsus töö-hoolekandeministeriumi all, mis on sama ametkond. Väga üllatav on, kui sama ametkond vastava osakonnaga, kellel seaduslikud ülesanded, ei ole neid ülesandeid teostanud. Hoolekande seaduse § 16. järgi on Hariduse- ja sotsiaalministeriumil õigus anda määrusi nõuete kohta, missugustele hoolekandeesutised ja nende hooned vastama peavad. Ka seda on Hoolekande seadus märkinud ja ikkagi jäetud sellesama ministeriumi peale.

Nii jäävad püsima erakorralises teadaandes ettetoodud andmed, et taudi ajal oli arstlik personaal tööga üle koormatud. Seda olen mina konstateerinud, ja ei ole ka sinna uusi jõude juurde antud, ning seda võib igaüks omale ette kujutada. Koosseis on seal niisugune, mis on kannatanud kärpimiste all. Teame ju väga hästi, kuidas katsuti härra Tonkman'i ja teiste poolt töö-hoolekandeesutistes ja -ministeriumis maha võtta ametnikkude arvu, kuidas see vähegi võimalik oli. Võite omale ette kujutada, et rinnalastekodu on üks neist asutistest, kus koosseis viimse võimaluseni kokku surutud, ja kui see

koosseis vastab kodu normaal elutingimustele, siis kui seal 113-est lapsest 100 on haiged, ja igapäev üks laps sureb, osutub see koosseis väheseks. Seda võib iga inimene enesele ette kujutada. Kui need lapsed, nagu hari-likult, mängiksid teatud aja päeva jooksul, siis võib kodu koosseisu loomulikuks pidada. Kuid nüüd, kus iga laps on haige, ravimist ja järelevalvatast vajab, siis ei saa seda koosseisu kuidagi loomulikuks pidada. Hiljem saadeti sinna üks öde abiks ja seda ka siis, kui oli jäänud haigeks leetritesse üks talitaja. Tähendab, koosseis on jäänud endiseks, kuigi tööd tuli juurde. Kuigi leetrid toovad enestega kaashaigusi, kutsuti alles mõni päev tagasi esmakordselt kohale kõrvahaiguste eriarst. Muidu need lapsed surid kõik kõrvahaigustesse, ja arstid neid kodu juhataja ja juhatajaabi, kes pidid ühtlasi ka kodu majanduslikku elu juhtima, kuna eriarste, nagu sarnastel kordadel ikkagi tarvitatakse, nende laste juurde ei kutsutud. Alles paar päeva tagasi kutsuti kõrvaarst dr. Kurrikoff ühe lapse juurde, ja see on ainuke säärane juhus. Surevus oli selle tagajärjel kohutav, et ei isoleeritud lapsi ja ei antud neile tarvilikku arstiabi — vaevalt poolteise kuu jooksul suri enam kui iga viies laps.

Rahva tervishoiu korraldamise seaduse § 4. järgi on tervishoiu- ja hoolekandevalitsuse ülesandeks üldine võitlus haigustega, eriti nakkushaigustega ja emade ja laste tervishoidlik kaitse ning võitlus rinnalaste surevuse vastu. Tähendab rinnalastekodu on sama ministeriumi asutis ja sama tervishoiu- ja hoolekandevalitsuse asutis, kellele vastava seadusega need ülesanded pandud.

§ 17. järgi hoolekandeesutiste tervishoidliku seisukorra üle valvab tervishoiu peavalitsus.

Kurb sündmustik Nõmme rinnalastekodus tõendab, et seda rahvatervishoiu korraldamise seaduse nõuet pole täidetud.

Samuti ütleb Hoolekande seaduse § 178, et Hariduse- ja sotsiaalministeriumi ülesandeks hoolekande alal on üleriikliku hoolekande korraldamine ja järelevalve, hoolekandeks määratud riiklikkude varanduste ja kapitalide valitsemine.

Nii hoolekande kui ka rahva tervishoiu korraldamise seadused ja ka vana Vene Arstiseadus andsid tervishoiu peavalitsusele õiguse ja panid kohustuse temale tervishoiuasutiste, raviasutiste järele valvata, samuti nende projektide koostamisel kaasa kõnelda, näpunäiteid anda ja seal oma mõju maksma panna nii, et tervishoiu- ja raviasutised, eriti rinnalastekodud oleksid nõuetele vastavad. Peale

selle on see otsekohe sama valitsuse astutis, ja kui siin on niisugused kurvad nähtused võimalikud olnud, siis ei saa vabandavaid põhjusi tuua, kuna aga praegu meie seda kõike, mis sündinud, enam ei saa parandada, siiski peame meie abinõud tarvitusele võtma, et edaspidi sarnaseid kurbi sündmusi ära hoida. Seepärast esitan mina Riigikogule vastuvõtmiseks järgmise ülemineku-vormeli:

„Ära kuulates läbirääkimised Hariduse- ja sotsiaalministri J. Hünerson'i erakorralise teadaande puhul leetritaudist Nõmme rinnalastekodus rõhutab Riigikogu, et Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi tervishoiu- ja hoolekandevalitsus peab Rahva tervishoiu korraldamise seadusele ja Hoolekande seadusele vastavalt võitlema rinnalaste ja üldse laste surevuse vastu, tarvitusele võttes kõik abinõud sarnase kohutava surevuse ärahoidmiseks, nagu aset leidis Nõmme rinnalastekodus.“

A. M õ t t u s (tõer): Väga austatud rahvasaadikud! Nõmme rinnalastekodus ilmunud ja võrdlemisi kiiresti levinenud leetriaiguse puhul on Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm siin ette kandnud erakorralise teadaande. See erakorraline teadaanne sisaldab raskeid süüdistusi nii arstliku personaali kui ka Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi aadressil. Et teile, lugupeetud rahvasaadikud, seda siiski veel meelde tuleb, millest see erakorraline teadaanne kõneleb, võtan ma sealt need üksikud kohad, mis eriti tähtsad, ja kannan ette. Erakorralises teadaandes öeldakse: „Just puuduliku arstiabi tagajärjel on oktoobrikuu jooksul surnud 15 last ja novembrikuu esimeste päevade jooksul 2 last, kokku 17 last.“ Edasi: „Kuigi haigused kodus möllavad juba üle kuu aja, siiski pole Hariduse- ja sotsiaalministeerium abinõusid tarvitusele võtnud, et tarviliku arstiabi ja arstlike abinõude ning korralduste varal haigusele piiri panna, haiguse käiku kergendada, raskeid kõrvalhaigusi ära hoida ja seega laste surevust vähendada. Hariduse- ja sotsiaalministeerium pole isegi tarvilikuks pidanud rinnalastekodu praeguse seisukorraga tutvunemist oma järelevalve ametnikkude kaudu. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm loeb Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi sarnase teguviisi mitte ainult hoolimatuks ja lubamatuks, vaid ka südametuks. Nende laste surma, kes on puuduliku ravimise tagajärjel surnud, on toonud Hariduse- ja sotsiaalministeerium selle läbi, et ta pole neid ülesandeid, mis ta kohuseks, täitnud.“

Väga austatud rahvasaadikud! Need on rasked sõnad ja siit kõrgelt kõnetoolilt öelduna peavad need veel erilise kaalu omandama. Kuigi härra Hariduse- ja sotsiaalminister juba läinud koosolekul oma vastuses üldiselt näitas, et need süüdistused ükski paika ei pea ja kokku varisevad, siiski arvan ma, silmas pidades veel seda, et täna lugupeetud rkl. härra Johanson uuesti on sama rõhutanud, olgugi pehmemal kujul, siiski aga alla kriiputatades seda, et siin süüdi arstlik personal ning Hariduse- ja sotsiaalministeerium, lubatagu, et ma küsimuse juures natuke lähemalt peatun.

Leetriaigus, lugupeetud rahvasaadikud, kuulub nende äkiliste nakkushaiguste hulka, mis ilmudes võrdlemisi kiiresti laiali lagunevad hoolimata nende vastu tarvitusele võetud kaitse- ja tõkkeabinõudest. Eriti rasked tagajärgede poolest on leetrid alla 5-aasta vanustele lastele ja üle 50 aasta vanustele täiskasvanutele. Nii kinnitab arstiteaduslik kirjandus, et umbes 96% leetri surevuse juhtumistest läheb alla 5-aasta vanuste laste peale. Iseäranis raskelt aga tabab ta alla 2-aastaseid lapsi, iseäranis veel siis, kui lapsed ei ole täiesti terved, vaid nõrgestatud kas mitmesuguste teiste haigustega, nagu näiteks rahiit, või mõnel teisel põhjusel.

Kui meil üldiselt leetri surevuse protsent leetritaudi ajal väljaspool kinnisi asutisi kergetel juhtudel on 1% või alla seda, aga raskematel 10% või üle selle, siis maksab aksioomina arstiteaduses seisukoht, et kinnistes asutistes on see surevuse protsent vähemalt 3—3½ korda kõrgem. Nii teame, et näiteks Berliini lastehaigemajas on leetritaudi puhul surevuse protsent alla 2-aastaste laste juures 25%—30% olnud ja nende laste juures, kes nõrgestatud kas rahiidi või mõne muu haiguse mõjul 40%—50%. Need on väga kurvad arvud, kuid need on tõsiasjad, mida arstiteaduslikus kirjanduses alla kriiputatatakse ja ette tuuakse.

Peale selle võin tähendada, et hilisematel aegadel Berliini linna lastekodus, mida juhatab professor Finkelstein, asetleidnud leetritaudi puhul oli surevuse protsent 22.

Õnneks pean ütlema, et Eesti iseseisvuse ajajärgul ei ole kinnistes hoolekanduasutistes seni veel leetritaudi olnud, välja arvatud Tartu ülikooli lastehaiguse haigemaja, kus taudi puhul 15 lapsest suri 8—9 last, tähendab surevuse protsent oli üle 50. Rinnalastekodus, kui see veel asus Tallinnas, endisel Balesna tänaval, möllas 1924. a. kõhuhaigus, mille surevuse protsent oli 23.

Mitmesugused kõrvalhaigused, mis paratamata leetritega kaasas käivad, põhjustavad

selle kõrge surevuse protsendi, mis leetrite juures aset leiab. Nii on üldiselt olukord leetrite puhul. Ma olen toonud siin mõned näited, kuidas ka välisriikide vastavates asutistes leetrite puhul lood. Prantsuse arstiteaduslik kirjandus loeb kinnistes lasteasutistes surevuse protsendi leetrite juures 20—22, Saksa kirjandus 22—25. Aga on ka juhte, nagu mul oli au nimetada, kus surevuse protsent on isegi üle 40 ja 50 tõusnud.

Mis puutub nüüd Nõmme rinnalastekodus aset leidnud kurba sündmusse, siis olgu tähendatud järgmist. 16. septembril tuli ette esimene haigusejuhtumine. Nimelt haigestus laps, kes toodi väljaspoolt rinnalastekodusse. See laps isoleeriti küll teistest, aga isolatsioon, nagu siin rõhutatud, on puudulik ja selle tõttu ei olnud ka mingisugust garantiid, et teised lapsed ei haigestuks. Haigus levines kiiresti, ja ministeerium oli informeeritud kogu aja asjast. Oktoobri algul oli kohal hoolekogu koosolek, kes tutvus olukorraga põhjalikult, kaaluti küsimust, kas ei tuleks panna remonditööd seisma. Kuna aga remonditöödel just sojavee sisseseadmine käsil oli, ja kuna asutis selleta kuidagi läbi ei saa, siis otsustati tööd siiski lõpule viia. Kuna haigusejuhtumised algasid 1. oktoobrist erilist hoogu võtma, siis ei leppinud ministeerium sellega, et hoolekogu seal oli käinud, ja meie igapäev telefoniteel teateid saime, vaid tehti tervishoiu inspektorile ametlik korraldus, mis kõlab järgmiselt: „Härrale tervishoiu inspektorile. Ühenduses Nõmme rinnalastekodus lahtipuhkenud leetriaigusega, palun Teid täna või homme kohale sõita ja olukorraga tutvuneda ning vastav ettekanne seisukorra üle, kui ka haiguse vastu võitlemiseks tarvilikkude abinõude üle esitada. Ühtlasi palun korraldada, et kodu juhatus telefoni teel igapäev informeeriks tervishoiu-hoolekandevalitsust haiguse käigust, eriti ära märkides üldist haigete arvu, uusi haigusejuhtumisi ja surmajuhtumisi“.

See korraldus on tehtud 18. oktoobril s. a. Sellele vastuseks on tervishoiu inspektor ette kandnud järgmist.

„Teie ettekirjutuse täitmiseks leetriaiguse asjus Nõmme rinnalastekodus kannan ette järgmist: Leetriaiguse levimise tähtsaks põhjuseks rinnalastekodus on asjaolu, et kodul puudub nõuetele vastav karanteeniruum (eraldi sissekäiguga, vannitoaga ja klosetiga.)

Karanteeniks tarvitatakse kummagi majakorra tiivas asuvat üht tuba viie voodiga. Nendesse paigutatakse kodusse toodavad lapsed kaheks kuni kolmeks nädalaks. See ruum on aga karanteeniks puudulik, kuna ta asub

ühe koridori peal teiste tubadega ning tuleb tarvitada tervele majatiivale ühist klosetti ja vannituba.

Esimene leetriaiguse juhtumine tuli kodusse septembrikuu keskpaigas. Haigeks jäi leetrisse karanteeniruumis Tallinna linnavalitsuse hoolekande osakonna poolt kodusse paigutatud aastane laps. Mõni päev peale selle jäi leetriaigusesse teine samas toas olev laps ühes difteeria kaasinfektsiooniga. Peale selle suurenes haigusejuhtumiste arv järjekindlalt. 8 oktoobril s. a., millal seisukorraga kohapeal ka hoolekogu tutvunes, oli haigeid lapsi juba 24, surnud oli 2.

Arvatavasti infitseeritud on ka suuremate laste jaoskond (kus praegu haigusejuhtumisi veel pole), kuna selle jaoskonna personaalist on leetriaigusesse jäänud üks lapsehoidja, kes laste juures viibis kuni haiguse tundemärkide ilmsikstulemiseni.

Haigetest lastest põeb umbes 75% leetrite ja difteeria segainfektsiooni“.

Lugupeetud rahvasaadikud! Palun just seda meeles pidada, et „segainfektsioon“.

„Kodu juhataja seletusest oli näha, et haiguse levimise ärahoidmiseks on algusest peale tarvitusele võetud tekkinud olukorras võimalikud profülaktilised abinõud, kuid need on jäänud osalt tagajärjetuks, arvesse võttes haiguse suurt külgehakkavust.

Haigete ravimiseks tarvitatakse vastavaid terapöitilisi abinõusid. Peale haigete on süstitud tervetele lastele immuniseerimiseks difteeria seerumit. Tegin korralduse segainfektsioone bakterioskoopiliselt täpselt kindlaks teha (asutuses on selleks võimalused olemas) ning need võimalust mööda eraldada leetriaigetest, mis osalt oli juba läbi viidud.

Kuna kõik osakonnad on juba infitseeritud, siis on võimalik edaspidine haigete arvu suurenemine. Haiguse tagajärjed teeb raskemaks difteeria kaasinfektsioon, mille tõttu surevus võib suurem olla harilikust leetrite surevusest.

Haiguse puhul ajutiste abijõudude juurdevõtmine (1—2 pöetajat), missuguse soovivaldusega kodu juhataja tervishoiu- ja hoolekandevalitsuse poole pööranud, on põhjendatud“.

Nõnda kõlab tervishoiu inspektori aruanne. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) See aruanne oli esitatud 22. kuupäeval. Tervishoiu inspektor on kohapeal käinud 19.

Mis puutub sellesse, kas kohapeal küllaldased arstimisabinõud olemas, ja kas arstid suutnud oma ülesannet täita, siis peab tõendama, et selle kohta, et arstid oma ülesannet täita ei suuda, pole mingisuguseid kaebusi

ette tulnud. Võib öelda, et Nõmme rinnalastekodu on õnnelik sellepolest, et seda juhatab inimene, kes eriteadlane lastehaiguste alal ja kes ka välismaal käinud end oma erialal täiendamas. Selletõttu on ka kõik abinõud tarvitusele võetud, mis teadus arstidele sellel alal pakub ja võimaldab. Et töö kahele arstile ülejõu käiks — seda pole arstid seni ette toonud. Meil ei oleks midagi selle vastu, kui oleks nõudmine esitatud arstliku personaali suurendamiseks. Ja kui on olnud abijõude tarvis, siis on neid ka võetud. Nimelt on lugu siin järgmine: 15. oktoobril on pööranud asutise juhataja ministeeriumi poole kirjaga, kus ta palub ajutiste teenijate palkamiseks krediiti. Krediiti ministeeriumil ei olnud, aga hoolimata sellest olen siiski riskerinud, ja kirjal on vastav resolutsioon. „Küsimus krediitide ülekandmisega lahendada ja lisaelarve korras vastav krediit nõutada“. See on ka sündinud, ja krediit on üle kantud. (L. J o h a n s o n, stp: Mil-lal?) 15. okt. oli palve esitatud, krediidi ülekandmine on varsti sündinud. Resolutsioon anti aga kohe asutise juhatajale teada, ja tema on vastavalt sellele, kui võimalus avanes krediiti saada, otsekohe ühe ajutise õe ja kolm lapsehoidjat juurde võtnud. Neist üks oktoobrikuus ja kaks novembrikuu algul. Nii et tegelikult kohapeal on kaks arsti, 8 õde ja kümme lapsehoidjat, pluss kolm ajutist lapsehoidjat, koristajaid kuus, neist kolm täidavad lapsehoidjate ülesandeid ja emasid neliteist. Emad täidavad ka põetajate ülesandeid. Nüüd ütleb tervishoiu inspektor oma viimases ettekandes 7. novembrist: „Kui emade arv ei vähene, siis pole juhataja arvates tarvis suurendada ajutiste töajõudude arvu“. Nii on asi arstliku personaali ja teenijaskonna suhtes. Siin on ministeerium niipalju vastu tulnud, kui tarvidust ja nõudmisi olnud. Oleks tegelikult rohkem vaja olnud, siis oleks võinud ka ministeerium rohkem vastu tulla. (R. P e n n o, as: Palju neid hoidjaid kokku tuleb? — Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: 27 hoidjat.) Peab muidugi silmas pidama seda, et rinnalastekodus praegu on erakorraliselt raske aeg, öösel tuleb valvata, ja seepärast on personaal ajutiselt ka suurendatud. Kodu juhataja on leidnud, et pole tarvidust kaugemale minna, aga kui peaks tarvidus olema, siis ministeerium esimesel juhtumisel ja esimesel tarvituse korral ka vastavad korraldused teeb.

Mis ravitsemisse puutub siis peab ütleva, et leetrite vastu seni ühtki spetsiifilist abinõu leitud ei ole, millega haiguse otsekohe kaotada saaks. Viimasel ajal tarvitatakse ärahoidva abinõuna paranevate, rekonvalescentide, ve-

reseerumi süstimist tervetele. See on läbi viidud ja ka seda abinõu ei ole kasutamata jäetud. Peale selle on kaashaiguste tõttu tarvitatud sarnaseid moodsaid asju, nagu streptokokkide ja stafilokokkide antiviirused, difteriidi seerum j.n.e.

Õelda, nagu oleks ravitsemine puudulik, või nagu ei oleks personaal oma ülesandeid täitnud, või nagu oleks ministeerium südametu ja et ta ei ole vastu tulnud neile soovidele, mis esitatud, siis pole see õige. Need etteheited personaali suhtes, kes väga rasketes oludes oma ülesandeid kohusetruult täitnud, on väga ülekohtused.

Tahaksin veel paari sõnaga tähendada, missugune olukord valitseb praegu Nõmme rinnalastekodus. Need andmed sain ma täna lõunaajal. Kodus oli üldse lapsi 113, haigeid 33, paranevaid, kellel enam kõrgemat temperatuuri ei ole, on 67, päris terveid 13. Seni on surnud üldse 24 last. Asutuses oli, kui epideemia algas, üldse 140 last. Nõnda et surevuse protsent on 17,1.

Lugupeetud rahvasaadikud! Arvake välja... (L. J o h a n s o n, stp: Hulk lapsi viidi ära.) 140 last oli, kui algas epideemia. (L. J o h a n s o n, stp: Üks osa lapsi viidi ära.) Need võtke ka arvesse. Rohkem ei ole ära viidud kui 2—3 last. (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Seega oleks 137 last.) Ütleme nii, et protsent oli 17,1, see on natuke üle seitsmeteistkümne. Ma arvan, veel rohkem, enne kui epideemia lõpeb, võib protsent 18 peale tõusta. Aga, lugupeetud rahvasaadikud, kui teie meelde tuletate leetrite kohta käivat arstlikku kirjandust kinnistes asutistes, siis leiate, et see protsent ei ole suur. Ma palun, austatud Riigikogu liikmeid, mind mitte valesti mõista, ma ei taha seda esitada argumendina, millega välja tulen ja ütlen, et kõik korras on. See on ju iseenesest kurb sündmus, ja meie, arstid, saame sellest võibolla paremini aru, kui teised. Meie teame aga ka, et siin ei ole kellelegi midagi ette heita, teame, et siin on südametunnistuse, parema äratundmise järgi talitatud. Siin on tegemist paratamatusega. Peale selle palun arvesse võtta ka seda, et kodu juhataja seletuse järgi on surmajuhumised ette tulnud peaaesjalikult nende laste juures, kes on nõrgad tervislikult ja üldse vähe-eluvõimelised olnud. Kuidas seal kõike täpselt registreeritakse, seda võime näha neist haiguselehtedest, mis seal tarvitusel ja mitte ainult haiguse ajal, vaid missuguseid peetakse iga lapse kohta enne haiguse aega ja haiguse ajal. Kui asjatundja sellesse pilgu heidab, siis võib öelda, et siin on tehtud kõik, nagu kõige korralikumas haigemajas tehakse. Kui on

siiski surmajuhtumisi, siis on seal põhjus väljaspool inimese mõistust ja arusaamist.

Mis puutub küsimusse, ühenduses selle maja ehitamisega, mida lugupeetud rkl. Johanson täna siin rõhutas, nimelt tähendades, et juba maksvate seaduste alusel tervishoiuvalitsusele peab kuuluma kontroll sarnaste ehituste tervishoidliku külje üle, siis pean ütleva, et see on täiesti õige. Aga, lugupeetud rahvasaadikud, ma tahaksin teada, missugusel viisil tervishoiuvalitsus saab seda kontrolli teostada, kui temale ei esitata kavu, kui tema arvamist ei küsitagi?

Mis puutub eriti rinnalastekodusse, siis on siin seisukord veel keerulisem. Kujutage ette, tervishoid on üks osa ministeeriumist. Kui minister ei pea tarvilikuks tervishoiuvalitsuse esindaja arvamist ära kuulata, kui minister ei pea tarvilikuks kutsuda tervishoiuvalitsuse esindajat nõupidamistele, siis ei saa ometi tervishoiuvalitsus ministri tahtmise vastu tegutseda, ministrile käske andma hakata, — see oleks otse kuulmatu kord, ja ma ei kujuta ette, kuidas see oleks võinud sündida. Lugupeetud rahvasaadikud! Vanu protokolle sorides leidsin ühe väga huvitava dokumendi koosolekust, kus oli rinnalastekodu ehitamise küsimus kõne all. Sellest koosolekust on võtnud osa ministri abi, hoolekande osakonna juhataja, mitmed ametnikud, mitmesugused esindajad väljaspoolt ministeeriumi, näiteks naiseltsi esindaja ja peale selle üksainus arst, tolleaegne rinnalastekodu arst, mitte juhataja, dr. Reiman. See arst, dr. Reiman, tuletab nimelt meelde kurba sündmust Balesna tänava rinnalastekodus, kus kõhuhaigus lahti puhkes ja levines selle tõttu, et lastekodus ei olnud isolatsiooniruumi eraldi sissekäiguga. Ta rõhutab, et uuel majal peaksid tingimata eralduseruumid olema, teistest ruumidest lahatut ja eraldi sissekäiguga. Aga, lugupeetud rahvasaadikud, uus rinnalastemaja on püstitatud, see püsib mõnda aega juba, aga eralduseruumi ei ole seal siiski. Ainukese arsti arvamist selles asjas ei ole tähele pandud ja nagu kiuste ehitatud maja eralduseruumita. (M. M a r t n a, stp: Millal see sündis?) Plaani kinnitamine oli, kui ma ei eksi, 1924. a., ja ehitamine algas vist pisut hiljem.

Kuid see ükski ei ole veel ainukeseks puuduseks rinnalastekodus, vaid seal oli ka terve rida teisi. Nii ei olnud ventilatsiooni, see sündis akende kaudu, samuti ei olnud laste vanne. (M. M a r t n a, stp: Ma olen niisuguseid maju näinud, kus oli vaja aknaklaasid sisse lüüa.) See on väga kurb asjalugu.

Aastate jooksul on ministeerium katsunud neid puudusi üksteise järele kõrvaldada, ja

nagu lugupeetud rkl. härra Johanson tänagi tõendas on käesoleval aastal raiskmete küsimus õnnelikult lahendatud, samuti soojavee küsimus ja laste vannid kohale seatud. Ma võin öelda, et praegu on vastav summa eelarvesse võetud isolatsioonimaja ehitamiseks, kas see sinna püsima jääb, seda ma praegu ei tea. Järkjärgult on puudusi kõrvaldada püütud nõnda. Selle tõttu leian, et need etteheited, mis tervishoiuvalitsusele osaks saanud, ei ole põhjendatud või, kui need isiklikult minu kohta peaksid käima, siis olen valmis neid vastu võtma. Kui seda tarvilikuks peetakse, oleksin valmis süü enesele võtma ja ka vastavad järeldused sellest tegema.

Lugupeetud rahvasaadikud! Ka isolatsiooniruum ei ole see ainuke abinõu, mis edaspidi garanteeriks, et oleksime absoluutselt kaitstud taudide levimise eest kinnistes asutistes. Need juhtumised välismaadel, millest alguses kõnelesin, on aset leidnud ideaalselt ehitatud kodudes, kus on isolatsiooniruum ja kõik muu ette nähtud. Aga isolatsiooniruum kaitseb ainult selle eest, et taudid väljaspoolt sisse ei pääseks. Aga selle eest, et asutises eneses haigused ei tekiks, selle eest meil abi ega kaitset ei ole. Ja kui juba kord on üks juhtumine aset leidnud, siis levineb haigus nii kiiresti, et seal õieti tõkkeabinõud midagi ei aita, sest infektsioon on olemas enne, kui haigus nähtavale tuleb. Pidage meeles, et leetrite puhul inkubatsioon kestab kaks nädalat, ja selle aja jooksul on haigel võimalus infitseerida tervet ümbrust. Praeguse aja arstiteadus ei tea veel abinõusid, kuidas selle eest kaitstud olla.

Kõiki seda silmas pidades, lugupeetud rahvasaadikud, olen päris kindlasti veendunud, et rasked süüdistused, mis selle erakorralise teadaande puhul siit kõrgelt kõnetoolilt olid ette toodud arstliku personaali ja Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi vastu, et need enam püsima ei ole jäänud. Ei ole need aga püsima jäänud, siis küsiks ma, lugupeetud rahvasaadikud: mis saab siis edasi? — Sest ei ole minu arusaamise järgi ükskõik, et etteheited meie ametkondadele ja isikutele, kes kohusetruult kohapeal töötavad, kaela sajavad. (J. V o i m a n, stp: Sotsialistid on süüdi.)

J u h a t a j a: Teatan, et vahepeal on rkl. Martinson'ilt esitatud lihtülemineku-vormel:

„Riigikogu, ära kuulates läbirääkimised Hariduse- ja sotsiaalministri J. Hüner-son'i erakorralise teadaande puhul leetritaudist Nõmme rinnalastekodus, läheb päevakorras edasi“.

(V a h e l h ü ü d e d Eesti sotsialistliku töö-

liste partei Riigikogu rühmast ja Th. Talmestri, tõer poolt.)

L. Johanson (stp): Mida rohkem inimesi sureb, seda suurem teenistus on pastoritel, ja ma saan aru Teie vahelhüüetest.

Mis puutub minu elukõneleja seletusse, siis minu elukõneleja seadis üles väga traagilise küsimuse: mis saab siis edasi?

Siit kõnetoolilt on etteheiteid tehtud, ja need etteheited ei olevat tema arvates põhjendatud. Mis saab siis edasi! Mis edasi saab, seda küsige Riigivanema käest. Mitmeid süüdistusi riigiametnikkudele ja ühtlasi ka teile on öelnud Riigivanem, ja võibolla ütleb ta ka nüüd, mis saab siis edasi nendega, kes oma kohustusi ei täida. Tervishoiu-hoolekande peavalitsuse direktori andmetest näeme, et neid kohustusi ei ole täidetud. Härra tervishoiu peavalitsuse juhataja püüab seda kurba sündmust vabandada sellega, et kirjanduses on ka niisuguseid andmeid, et ka mujal olevat suur surevuse protsent. Sellega ei saa vabandada.

Ka nende nelja-viie silla kohta võib tuua vabanduseks, et Ameerikas või kuskil Euroopas langes sisse veel palju pikem sild kui meil. (A. Mõttus, tõer: Need on teaduslikud andmed.) Sellega midagi vabandada ei saa.

Siin tuuakse surevuse protsent kaheaastaste laste kohta. Ma ei saa seda protsenti kontrollida, sest ma ei tea, kuipalju on kaheaastaseid lapsi. (A. Mõttus, tõer: Ma ütlesin, et alla viie ja eriti alla kahe.) Meil peab selge olema laste vanus, kui tahame protsenti teada.

Läheme edasi. Härra tervishoiu- ja hoolekande direktor ei eitanud, et 16. septembril algas taud, 18. oktoobril tehti korraldusi, ja 22. oktoobril oli aruanne ministeeriumis. (A. Mõttus, tõer: Aga 8. oktoobril oli hoolekogu juba kohal.) Alles siis, kui aruanne oli esitatud ministeeriumile, algas õieti korralduste tegemine, see on ainult mõni nädal tagasi, kui juba suur osa lapsi oli raskesti haige, ja surevus oli suur. Kas võidakse öelda, et siin on kõik tehtud, mis võimalik. (A. Mõttus, tõer: 18. oktoobril oli surnuid ainult 2.) 18. oktoobril oli ainult 2, aga pärast seda surid nad nagu kärbsed, sest niikaugele oli lastud asi minna, et enam lapsi päästa ei saanud. Alles siis, kui asi muutus katastroofiliseks, kui hakati ajakirjanduses sellest kõnelema, alles siis tehti korraldus.

Edasi on öeldud, et ravitsejateks oli abiõudena saadetud 1—2 öde ning 2 teenijat. 1 teenija oli antud oktoobrikuul ja teine novembrikuul. Novembri algul kandis see küsimus juba teravat kuju selle järele, kui üks

öde oli juba jäänud haigeks. Kui juba haigus oma töö suuremalt osalt oli teinud, ja kui lapsi palju surnud, siis anti sinna veel üks öde.

Mis puutub sellesse, et ei ole küsitud tervishoiu peavalitsuse juhatajalt hoone ehitamise juures nõu, siis ei ole seda hoonet ehitanud minister Amberg, vaid maksva seaduse järgi kuulub selle hoone valitsemine tervishoiu-hoolekande peavalitsuse ja selle direktori ülesandeks, ja ei ehitanud seda hoonet minister vaid tervishoiu-hoolekande valitsus oli see, kes selle ehitas, ja kujutage ette, tervishoiu-hoolekande valitsus ehitab hoone ja... (A. Mõttus, tõer: Siis ei olnud tervishoiu-valitsust olemas.) Osakond oli, seitsme ministeeriumi seadusega muudeti nimi, aga funktsioonid jäid endisteks. (A. Mõttus'e, tõer vahelhüüe.) See muutis ainult nime. (Riigivanem O. Strandman: See on hoopis teine osakond.) Jah, hoolekandeosakond, aga see on samas ministeeriumis. Valitsus oli olemas ja valitsus on see, kes juhib ministrite tegevust. (J. Hünerson, põl: Ega seda valitsust enam ei ole.) Aga teie olete ka selles valitsuses. Ma ei hakka seda üldse juurdlema, missugune valitsus oli, ütlen ainult, et see on raske seisukord. (Riigivanem O. Strandman: Siis ärge süüdistage enne kui pole juurelnud.) Kes seal oli, see ei ole mulle tähtis, aga ma ütlen, et selle hoone ehitamine on säärase, et minister, olgu see minister X või Y, ei ole see, kes seda hoonet ehitama peab, vaid selle ehitab vastav osakond ja peab selle ehitama see, kes seaduse järgi selle järele valvama peab, ja seaduse järgi valvab käesoleval juhul selle järele tervishoiuosakond ka siis, kui ta oleks olnud siseministeeriumi juures, veel enam kui ta oli töö-hoolekandeministeeriumi juures.

Mis puutub sellesse, nagu oleks tehtud etteheiteid personaalile, siis see on ainult diplomaatiline vaidluseviis. Mina olen ainult tõendanud, kuidas keskvalitsuse poolt pole küllalt tähelepanu pööratud vastavale asutusele ja siin hakatakse nüüd näitama, nagu oleks kõik sihitud ainult personaali vastu. Aga kes on süüdlane? Süüdlane on tervishoiu peavalitsus ühes Hariduse- ja sotsiaalministeeriumiga, kes ei ole küllaldaselt silmas pidanud seda seisukorda, mis seal tekkis, kes ei ole õigel ajal tulnud ja neid nõudmisi täitnud, mis kohapeal üles seati kaitseabinõude suhtes. Mitte mina ei ole siin süüdlane olnud, vaid need, kes ei ole õigel ajal appi tulnud, kes on hilja neid nõudmisi täitnud, mis kodu poolt üles seatud. Ma usun, et arstlik personaal ja rinnalastekodu juhataja kõik tegid, mis võimalik. Kuid olukord muutus sääraseks

sellepärast, et arstlik personaal oli ette nähtud tervete laste jaoks, kus ainult väike protsent haigeid. Aga kui kõik lapsed haigestusid, siis ei suutnud see personaal enam oma ülesandeid täita. Nagu andmetest näha on personaali täiendatud alles novembrikuus. Novembri algul võeti juurde üks öde ja lõpus teine. Ka kaks teenijat on juurde võetud, üks neist novembri lõpus, kui surm oli juba hulga lapsi endale pärinud. Ei tule püstitada küsimust, mis edasi saab? Ja nagu oleks siin asjata süüdistusi ette toodud — mitte sugugi! Tuleb küsimus püstitada: mis saab edaspidi, et ära hoida niisuguseid kurbi nähtusi? Mis selleks teha, et edaspidi abi õigel ajal tuleks ja katsutaks kõigi abinõudega sarnase massilise surevuse vastu võidelda? (A. Mõttus, tüter: Kultuurilised inimesed nii ei kõnele.)

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Väga lugupeetud rahvasaadikud! Meie oleme täna siin näinud, kuidas lugupeetud rkl. härra Johanson on ette toonud mitmesuguseid süüdistusi. (L. J o h a n s o n'i, stp ja A. Mõttus'e, tüter vahelhüüded.)

J u h a t a j a: Rkl. Johanson ja rkl. Mõttus, ma palun teid korda tähele panna.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Rkl. härra Johanson on täna siin püüdnud kinnitada ja tõendada neid väiteid, mis sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm Riigikogu läinud koosolekul oma erakorraliselt teadaandes esile tõi. Ja rkl. härra Mõttus omalt poolt on näidanud, et need väited paika ei pea.

Kuid nüüd näeme meie, et rkl. härra Johanson omalt poolt püüab hoo ja paatosega seda usutavaks teha, mida tõsiste asjaoludega kuidagiviisi teha ei saa. Meie näeme, et etteheiteid tehakse ministeeriumile, kes 4—5 aasta eest, kui Nõmme rinnalastekodu ehitati, pole nähtavasti korrapäraselt talitanud, nii et puudulik maja ehitatud. (L. J o h a n s o n'i, stp vahelhüüde). Mina pole neid etteheiteid kellelegi teinud, vaid olen fakti konstateerinud, et niiviisi on lugu. Mina ei leia seda niisuguseks põhjuseks, et tulla siia kõnetooli ja kurjaks saada, ja süüdistada kõiki neid, kes ümber ringi ja kes valitsuses. Mina ei saa kellelegi etteheiteid teha, ütlen ainult, et kahju on, et asjalugu nii olnud, ja kes selleaegseid asjaolusid meelde tuletab, see teab, millised need põhjused olid, ja miks need asjad ette tulla võisid. Meie teame, et ei või tolleaegsele ministrile etteheiteid teha, veel vähem ministeeriumi praegusele osakonnale või vastavale asutusele. Seljal oli teatav mõtteviis ametiasutustes, ministeeriumi osakondades valitsemas, ja seda viidi niiviisi läbi, et öeldi,

et meie oleme ise targad ja teame ise, kuidas teha. Selle tagajärjel on niisugused lood ette tulnud.

Teiselt poolt näeme neist üksikasjadest, mis ette toodud, et nakkushaigust on püütud kõigi abinõudega nüüd piirides pidada. Kõik, mis teadus sellel alal arstidele kättesaadavaks teeb, seda on kasutatud asjalikult ja asjatundlikult. Ja mis selle kõige juures tulema pidi, on siiski tulnud, see on niisugune taudimurd, millele arstid vastu ei saa. Aga kõige kurvem lugu on selle poolest, et meie mitteamstid, niioelda võhikud sellel alal, nagu endine Sotsiaalminister härra Johanson, ja ka mina, tulevad otsustama selle üle ja ütlevad, et kõik ei ole täpselt tehtud, et arstid on asjatundmata mõnes asjas talitanud. (L. J o h a n s o n, stp: Kes seda ütles?) Ma kuulsin üht Teie vahelhüüet arstile ja tervishoiu peavalitsuse juhatajale, dr. Mõttus'ele, ja see näitab natuke liiga suurt austust ja arvamist enesest ja oma teadmistest. Ma soovitan endisele Sotsiaalministrile ja ametivennale mitte nii kõrgele lennata, sest siis võib vahel ka uperpalli kukkuda, ja see ei ole tervisele kasulik.

Neist mõttevahetustest, mis siin olnud, näeme, et meil on püütud taudi vastu teha, mis vähegi võimalik ja on püütud õigel ajal teha, sest kõiki neid võitluseabinõusid, mis tarvilikuks tunnustatud, on püütud kättesaadavaks teha, nagu lisatööjõu andmine j.n.e. Teame, et ametiasutustes ja valitsuseaparaadis üldse nii on, et kui lugu rahaga seotud ei ole, siis on soov peagi täidetud, kui on aga mõne rahaasjaga tegemist, siis on meie aparaat raskepärane, ei lähe nii lihtsalt, et lähed kassasse, kahmad käe raha täis, vaid peab ühe ja teise kompetentse isiku poole pöörama, ja selleks on tarvis aega. Ning et siin 3—4 päeva ära kulub ajast, mil küsimus üles tõsteti, kuni soovi lõpliku lahendamiseni, on arusaadav. Meie teame, et rinnalastekodu personaal, kellel ei olnud vaja abi, ei pannud käsi sülle ja ei jätnud midagi tegemata, mis ta kohus, vaid töötas ja pingutas ennast erakorraliselt ja täitis oma ülesandeid kohuse truult. Kui abi juurde tuli, siis sai personaal veidi hinge tagasi tõmmata. Nõnda et personaali nõrkuse pärast ei jäänud midagi tegemata ega toimetamata.

Sellepärast paluksin ma, kui see küsimus tuleb kord Riigikogus arutamisele ja otsustamisele, ja kui eelarve-küsimused päevakorras, et võimalikuks tehtaks, et valitsus raha saaks ja seega võimalus avaneks Nõmme rinnalastekodu juurde ehitada teine hoone, vähem kui praegune, hoone, kuhu võiks esialgu lapsi karanteeni paigutada, ja kus võibolla tarvilik

personaal varjualust leiaks, kellel ka ruumpuudus rinnalastekodus.

Nii siis on tehtud, mis inimestel üldse võimalik teha oli, ja rkl. Johanson'il ei ole kuidagi viisi kõlvulist õigust niisuguste raskete moraalsete süüdistustega tulla, et seal on korda saadetud südametuid toimetusi, just nagu oleks meil ühed hästi arenenud südamega, ja nagu oleksid teised külmad puutükid, kes asjast aru ei saa. (L. Johanson'i, stp vahelhüüe.) Ma ütlen, et võib ennast kõigest kõrgemale seada, olla targem tohtritest ja ministritest. See on väga raske moraalne süüdistus, kui öeldakse, et on südameta talitatud. Ma pean kindlal kujul selle tagasi tõrjuma. Meie teame, et siin on kõik ametnikud ja isikud kohusetruult talitanud oma parema teadmise ja südametunnistuse järgi ja kui selkombel kohuseid täidetakse, siis ei tohiks kodanikkudel, veel vähem rahvasaadikudel õigus olla neid niisugustes rasketes kuritegudes ja kõlvulistes puudustes süüdistama tulla ja etteheiteid teha.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Oleks võidud oodata, et Hariduse- ja sotsiaalminister tuleb ja toob mingisugused andmed ette, mis ümber lükkaksid ettetoodud tõsiasju. Mis tegi Hariduse- ja sotsiaalminister? — Tuli siia kõnetooli ja hakkas moraalist kõnelema ja noomima, mida üks kodanik teha võib, mida Riigikogu liige teha võib ja eriti teha ei või. See ei olnud härra Hariduse- ja sotsiaalministri ülesanne.

Härra Hariduse- ja sotsiaalminister ütles, nagu oleksin mina ette heitnud, et Nõmme rinnalastekodu arstlik personaal, s. o. kaks nais-terahvast-arsti, on asjatundmatu. Lugege minu stenogramm läbi, siis leiate, et ma ei ole seda kunagi öelnud. Millele ma tähelepanu juhtisin, on see, et nad ei võinud oma ülesandega toime tulla, sest seal on kaks arsti, kuna oli päevi, kus haigeid oli 100, see tähendab 50 haiget kummagi arsti kohta ja peale selle veel muud ülesanded. Ma arvan, et siin ei ole rohkem seletamist tarvis, sest igal mõtleval inimesel peaks selge olema, et ei või nõuda arstilt, et ta suudaks 50 last arstida.

Ütlesin veel, et ei ole antud tarvilikku arstiabi. Siit ei tule arstlikule personaalile etteheiteid lugeda, inimestele, kes nagu sõjaväljal on tööd teinud, ja seda kohusetruult. Olen tähelepanu juhtinud sellele, et neile oleks pidanud abi antama.

Ütlesin, et ei ole saadetud eriarste lisaks, kui tulid haigused. See on kõik, mis olen öelnud. Kuid ministereiumi poolt on korraldustega siis esile tulnud, kui juba hilja oli, nii et minu poolt ettetoodud asjaolud on kõigest

neist moraalitamisest ja vastuväidetest hoolimata siiski püsima jäänud. Tõesti ainuke positiivne mõte, mida härra minister ja härra tervishoiuvalitsuse direktor ette toonud, on see, et edaspidi püütakse ümber ehitada hooned ja asju paremini korraldada.

A. Mõttus (töer, fakt. märk.): Tahtsin faktilise märkusena kasutada võimalust paari sõnaga tähendada viimasele asjaolule. Lugupeetud rkl. Johanson on täna mitmel korral rõhutanud, et arstid olnud üle koormatud tööga ja see olnud puuduliku arstimise tagajärjeks, et lapsed surnud. Ma kinnitan siitkohalt veel kord, et arstid ei ole kaevanud, et nad tööga valmis ei saa. Ja kui arstid seda ütlevad, siis peavad nad ise seda paremini teadma. Ei ole kasu, et keegi nende eest kostma tuleks ja nende eest seisaks. Kui nad seda nõudnud ei ole, siis on kindel, et selleks tarvidust ei olnud, sest meie peame teadma, et haiguse vastu ei saa võidelda üksi arstide hulgaga, vaid arstimisviisidega, mis arstidel käsitada ja käsutada, sest arst ei tee kõike ise, vaid temal on selleks abijõud. Ja sellepolest on seal kõik korras olnud. Mis puutub eriteadlaste kutsumisse, siis rkl. härra Johanson ütleb, et neid ei ole kutsutud. Muidugi ei hakka kodu juhataja kõrvaarste sinna kutsuma, kui seda tarvis ei olnud, sest ühtki komplikatsiooni kõrva-haiguste alal ei olnud. Kui aga komplikatsioonid ilmsiks tulid, siis kutsuti eriteadlane. Kui olid aga kopsupõletikud ja bronhiidid, siis ei olnud eriteadlaste kutsumine tarvilik, sest lastekodu juhataja on ise eriteadlane sellel alal.

L. Johanson (stp, fakt. märk.): Austatud Riigikogu liikmed! Juhin tähelepanu tervishoiu direktori viimasele ütelsele, et ei ole tähtis arstide arv, sest ega arst alati kõike ise tee, vaid nad kasutavad abijõude. Minul oli juba võimalus väljendada, et abijõude ei antud tarvilikul määral. Neid ei antud nii nagu nõutud: kaks öde nõuti, anti aga üks. Ja selles suhtes ei ole nõuded täidetud.

A. Mõttus (töer, fakt. märk.): Lugupeetud rkl. härra Johanson rõhutas siin, et abijõude ei ole antud sarnasel määral, nagu nõutud. Ma pean kinnitama, et on just nõnda antud, nagu on nõutud. (M. Laarmann, põl: Mis tähendab — Teie ütlete?! See näib nii küll olema. Katsun veel viimse jõu kokku võtta ja tõe ja õiguse eest võidelda niipalju, kui see iganes võimalik. Kui kõik abinõud lõpevad, lasen käed langeda ja ütlen, Issand, anna neile andeks, sest nad ei tea, mis nad teevad. (Vahel h ü e pahemalt poolt.) Ma olen kutsunud selgeks teha, aga kas kõik on aru saanud, selle eest ei saa ma vastutada.

Nüüd on küsimus selles, kas on saadud abijõude sarnasel määral, nagu soovitud. Pean ütleva, et oktoobri alul on antud kaks abijõudu ja novembrikuul üks, rohkem ei ole nõutud.

L. J o h a n s o n (stp): Neid abijõude anti, härra direktor ise ütleb, oktoobrikuul 2. Nemad nõudsid 2 õde, kuna anti aga üks õde ja 2 talitajat, üks talitaja anti novembrikuu alul.

Oktoobrikuus jäi aga juba üks teenija haigeks, tähendab oleks tulnud kolm võtta, selle asemele kes haigeks jäi, oleks tulnud uus võtta.

Kes seda olukorda vähegi teab, — seda peab ka härra direktor teadma, — see peab tunnistama, et need inimesed olid viimse võimaluseni üle koormatud. Teenijad pidid ööd kui päevad jalul olema ja seega olid nad üle töötanud.

Üks on selge, abijõude sel ajal, kui taud oli, ei olnud niipalju kui tarvilik.

Mina olen juba enne toonitanud ja toonitan ka nüüd, et iga mõtlej inimene saab aru, et saja terve lapse ja saja haige lapse vahel on suur vahe. Juurde võeti küll kaks inimest, aga tegelikult jäi üks haigeks, ja seega on ühest abijõust vähe.

Juhataja avaldab L. Johanson'i motiveeritud (lhk. 164) ja M. Martinson'i lihtlühemineku-vormeli (lhk. 167).

M o t i v e e r i t u d ü l e m i n e k u - v o r m e l l ü k a t a k s e t a g a s i .

L i h t l ü h e m i n e k u - v o r m e l v õ e t a k s e v a s t u .

Vaheaeg kl. 19.21 min. — kl. 19.40 min.

14. Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus — I lugemisel.

Haridusekomisjoni aruandja A. K o r n e l l : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nagu Hariduse- ja sotsiaalministri seletusest haridusekomisjonis selgus, on Vabariigi Valitsus Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seaduseelnõu kohta, mis esitati Riigikogule Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt, asunud eitavale seisukohale, leides, et valitsusel oleks raske teostada seda seadust, kuna meie raske majanduslik seisukord ei lubaks lähematel aegadel niisuuri summasid anda üliõpilaste toetamiseks. Küll aga tahab Vabariigi Valitsus jätkata andekamate ja kehvemate üliõpilaste toetamist teel, millist on käidud seni, see on anda stipendiume ja vabastada üliõpilasi ülikooli maksust. Praegune üliõpilaste arv on keskmiselt 4000 ümber, neist saavad riigilt stipendiume ja maksuta õpetust 1275, seega on rohkem kui ühele veerandile kõigist üliõpilastest soodustusi tehtud, üldkulutuste summat üliõpilastele veel suurendada ei pea valitsus

võimalikuks. Hariduse- ja sotsiaalminister on arvamisel, et kui valitsusel oleks võimalik seda raha, mis Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seaduses ette nähtud, õppeotstarbeks kulutada, siis ei peaks see ülikoolile minema, vaid kutsetöö ettevalmistamiseks. Seaduse kaitsjate poolt toodi ette selle seaduse vajaduse üheks põhjuseks asjaolu, et praegusel ajal suur hulk üliõpilasi sunnitud ülikoolist lahkuma ülikooli lõpetamata majanduslikkudel põhjustel. Ei saa salata, et see nõnda on, kuid enneagseks ülikoolist lahkumise põhjuseks on ka veel teised tegurid, mispärast ei saa oletada, et üliõpilaste õppelaenu fondi asutamine ära hoiab üliõpilaste ülikoolist lahkumise lõpetamata. Teisest küljest võiks aga selle seaduse vastuvõtmine mõnele kiusatuseks saada ülikooli astumiseks, kuna lootusi on soodsa laenu saamiseks. Haridusepolitika suund peaks aga säärane olema, et see suuremal määral edasiõppijaid juhiks kutsekoolidesse, millised asutised õpilasi tegelikule elule ette valmistavad. Ka sünnitaks praeguses olukorras, kus teenistuse saamine piiratud, laenude tasumine pärastises elus suuri raskusi ja muutuks laenusaaajatele koormavaks.

Haridusekomisjoni liikmed, peale sotsialistide, asusid selle seaduse kohta eitavale seisukohale, ühinedes haridusministri poolt ette toodud väidetega. Haridusekomisjoni nimel teen ettepaneku,

Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus tagasi lükata.

A. M e k k a r t (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Avalikkude algkoolide seadusega on omavalitsused kohustatud hoolitsema koolisundusealiste laste eest, kelle vanemad ei suuda ega jõua neid kooli panna vaesuse pärast. Samuti ütleb Avalikkude algkoolide seadus, et puudustkannatavatele õpilastele muretsetakse raamatud, õppetarbed j.n.e. kooli ülalpidava asutuse poolt. Avalikkude keskkoolide seadus lahendab teatud määral puudustkannatavatele õpilastele õppevahendite ja õppetarbete muretsemise abiraha määramisega riigi eelarve korras. Muidugi, lugupeetud Riigikogu liikmed, mainitud toetused lahendavad vaesemate õpilaste toetuseküsimuse ainult teatud määraneni, ja teatud osa keskkooli andekamaid õpilasi, vaatamata nimetatud toetusele, on sunnitud enne kooli lõpetamist koolist lahkuma. Kui siit edasi arendame, siis leiame, et suur protsent õpilastest, kes lõpetavad keskkooli, on sunnitud loobuma ülikoolist. Haridusekomisjoni enamuse poolt esitati Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadus tagasilükkamiseks. Seaduse seletuskiri kõlab järgmiselt: „Praegune üliõpilaste arv ülikoolis on keskmiselt 4000-da ümber ja sellest arvust peetakse ülal

kas otsekohe riigi kulul, see tähendab: nad saavad õpetuse tasuta riigi poolt, või saavad stipendiumi 1275 õpilast. Sellega on riik rohkem kui $\frac{1}{4}$ kõigist üliõpilastest suuri soodustusi teinud, üldkulutuste summat üliõpilastele veel suurendada ei pea aga valitsus võimalikuks.“ Lugupeetud Riigikogu liikmed, iseendast see arv — 1275 — on suur, tervelt $\frac{1}{4}$ üliõpilaste arvust. Ent kui asume sisuliselt asja juurde leiame, et see kuigi roosiline ei ole. Kui keskkooli õpilane vabastatakse õppemaksust, siis on see suur toetus, siis ei ole õpilane täiskasvanud, eriti neil, kes varakult algkooli lõpetavad, on edasiõppimise jätkamiseks toetust vaja õppemaksu näol. Ülikooli õppemaksust vabastamise asjus peame asuma aga teisele seisukohale, sest enamuse üliõpilastest koosneb 20-aastastest noortest inimestest, Ent on sunnitud endale ise ülalpidamist teenima, ja sellega on arvestanud ka üliõpilaskond, kui ta vastava ettepanekuga esines Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile omal ajal. Terve toetus ülikooli õpperaha näol on 100 krooni, aga inimene peab ju ka elama millestki selajal kui õpib, see on ka selge.

Edasi on sõnastatud seaduse vastuseisvas seletuskirjas: „Kui riigil võimalik oleks seda raha, mis Tartu ülikooli üliõpilaste laenuseaduses toetusfondi loomiseks ette nähtud, õppeotstarbeks kulutada, siis ei peaks see minema ülikoolile vaid kutsetöö ettevalmistamiseks. Ka ei suudaks õppelaenu fondi asutamine ära hoida üliõpilaste lahkumist ülikoolist enne ülikooli lõpetamata.“

Üksikute komisjoni liikmete arvates võiks selle seaduse vastuvõtmine nii mõnelegi edasiõppijale kiusatuseks saada ülikooli astumiseks, kuna lootusi on soodsas laenu saamiseks. Haridusepolitiika suund peaks aga sarnane olema, et see suuremal määral edasiõppijaid juhiks kutsekoolidesse, millised asutused õpilasi tegelekule elule ette valmistavad.“

Siin asume teatud toetuspunkti juures, millel nagu uppuja ölekõrrest kinni hoides ratsutame, nimelt kutsekoolide tähtsuse juures. Isegi Inglismaal, kus maksis siiaamaani põhimõte, et rohkem kutseharidust anda, on asunud seisukohale: kutseharidust niipalju kui tarvis, aga üldharidust niipalju kui suudame. (Vahel h ü d e d paremalt poolt: Täiesti õige, meie toetame seda.) Küsime: kas on meil korraldatud sellekohast statistikat, kuhu meie paigutame kutsekooli lõpetajad? Ei! Üldharidusega lööb inimene ikkagi kuidagi elus läbi. Kui tal aga kitsas kutseala valitud ja endale leiba ei saa — siis on ta mitte ainult õnnetu, vaid ka tarbetu inimene ühiskonnale. Ülikool valmistab ju teatud määral kutseharidust. Kuid nad saavad ka teatud üldhari-

duse rohkem, kui kuskil mujal kutsekoolis ja selle tõttu viivad meie hariduseelu rohkem edasi.

Tulles veel tagasi stipendiumide juurde, siis siingi pole asjad roosilised. Hariduseministeeriumi esindaja ütles, et meil tuleb 4000 üliõpilase kohta 30 pedagoogilist stipendiumi, à 30 kr. see on ühele stipendium $\frac{1}{140}$ üliõpilaste arvust. Ent kas see 30 krooni mingit inimesväärilist ülalpidamist võimaldab, selles lubage kahelda. Et peale stipendiumide veel teist toetust vajab üliõpilaskond, selleks lubatagu mulle mainida üliõpilaskonna oma ettepanekut Hariduseministeeriumile omal ajal.

Et suurel osal Tartu üliõpilastest tuleb võidelda õppimise ajal suurte majanduslikkude raskustega ja puudustega, seda tõendavad juba varem haridusekomisjonis mainitud asjaolud. Esiteks rohked stipendiumide nõudmised. Teiseks ülikoolist lõpetamata lahkunute üliõpilaste suur arv ja selle arvu tõus viimastel aastatel. Nii on lahkunud ülikoolist, jättes ülikooli lõpetamata:

1. XII 1921 — 1. XII 1922 —	397 üliõpilast.
1. XII 1922 — 1. XII 1923 —	335 „
1. XII 1923 — 1. XII 1924 —	603 „
1. XII 1924 — 1. XII 1925 —	720 „
1. XII 1925 — 1. XII 1926 —	924 „
1. XII 1926 — 1. XII 1927 —	1198 „
1. XII 1927 — 1. XII 1928 —	1126 „

Nagu näete, lugupeetud Riigikogu liikmed, on see väljaastunute arv kogu aja kasvanud, kokku teeb see välja 5303 üliõpilast. Hariduseministeeriumi andmete järgi, mis komisjonile esitatud, oli see arv suurem: 5408. Kui nüüd maha arvame 1500, siis saame kindlasti arvu, mis tähendab neid, kes pidanud lahkuma kehvuse tõttu ülikoolist, see on arvu 4000. Lõpetanud kuni 1928. aastani on 1827 üliõpilast. Siin näitab see arv, et küllalt vähe on lõpetanud, ja ei pole tarvis karta üliproduktiooni, millist ridade vahel haridusekomisjonis lasti välja paista.

Kolmandaks õppetöö kestus üle normaalaja: paljud edasipüüdvad üliõpilased ei suuda lõpetada ülikooli normaalajal ainult raskete majanduslikkude olude pärast.

Neljandaks peale selle tõendavad seda ka erapankadest üliõpilastele antud laenude summad.

Seaduse tagasilükkamise põhjenduseks mainitakse järgmist: „Ka ei suudaks õppelaenu fondi asutamine ära hoida üliõpilaste lahkumist enne ülikooli lõpetamata. Ka sünnitaks praeguses olukorras laenude tasumine pärastises elus suuri raskusi ja muutuks laenusajale koormavaks.“

Muidugi, lugupeetud Riigikogu liikmed, iga laen on raske tasuda, iga laen võib saada kahe-teraga mõõgaks, mis kahele poole lõikab. Ent ei saa eitada, et laene tehakse ja on makstud omalajal laenude protsendideks, mis teeb välja ühes komisjoni ning igasugu teiste maksudega kuni 25%. On see siis parem, kui protsendita või kaheprotsendiline laen? Hariduse- ja sotsiaalminister seletas haridusekomisjonis, et Vabariigi Valitsus Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seaduse suhtes on asunud eitavale seisukohale, leides et valitsusel raske oleks seda seadust teostada, kuna praegune majanduslik seisukord ei lubavat lähemal ajal niisuguri summast üliõpilaste toetuseks. Siin ei saa teistit öelda: see on ainult osa „kabuhirmu ja hädamaandumise valitsuse programmist“, see on jätk valitsuse tagasivõetud seadustele ja tollidestõtmisele ning kavatsetavatele alles küpsetatavatele viljatollidele. See on osa kõva valitsuse programmist, millele koalitsiooni rühmade esindajad haridusekomisjonis ei ole keelanud oma õnnistust ning saatemuusikat.

Vaadeldes sisuliselt Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seadust, peab kõigepealt mainima, et 50.000 krooni riigi eelarvet tasakaalust välja ei vii. Kuna igasuguste pulli- ja piimarihustuste toetusi leidub, peaks siingi üle saama raskustest. Meil on aga selline tendents, et haridus oli vanal „õndsas“ Vene ajal vaeslapse osas ja on praegugi.

Kui meie ei taha maha jääda välismaist, eriti aga Lääne-Euroopast, siis peame selle seaduse andekamate, kehvemate üliõpilaste jaoks vastu võtma. See „ohver“ tuleks neil, kes selle seaduse vastu, tuua eelarve korras nii nagu seaduses ette nähtud ainult esimese kuue aasta jooksul. Hiljem aga kasvaks laenufond laenude tagasimaksmistest ja teistest sissetulekutest, nagu see mainitud ka §§ 4, 5 ja 6. Ühtlasi arendaks käesolev seadus üliõpilaskonna isetegevust majanduslikul alal, kust hiljem ka häid riigitegelasi võiksime saada majanduseala juhtimiseks.

Täiesti põhjendamatu on etteheide üliõpilaskonnale, nagu võiks laenu välja anda ettevaatamata ja ära tarvitada kergemeelselt, sest seda korraldavad §§ 3, 4 ja 10. Vormiliselt ei riiva kõnesolev seadus teisi seadusi ja isegi aastate möödumisel ei tooks riigile eelarve koorramist. Nagu seda võiks mainida praegu Saksamaal.

Tartu ülikooli üliõpilaste laenu seadus ei ole üksiku Riigikogu liikme või rühma asi, vaid terve rahva asi, ja ma usun ning olen kindel, et rahvas oma suures enamuses ei ole kehvemate andekate üliõpilaste vastane ega taha, et need hääbuksid eluviletsusis.

Kõigil neil kaalutlusil ei saa mina ja minu rühmakaaslased hääletada haridusekomisjoni enamuse ettepaneku poolt, vaid vastu.

L. J o h a n s o n (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Valitsus on võtnud ka selle väikese ja võrdlemisi väikest väljaminekut nõudva seaduseelnõu kohta eitava seisukoha. Vististi on see eitav seisukoht ka põhjuseks, mis pärast kõik koalitsiooni rühmad ühes valitsuse seisukohaga on ka eitavale seisukohale asunud Tartu ülikooli üliõpilaste õppelaenu seaduse kohta. Ma usun, kui paljud oleksid seda küsimust rohkem kaalunud, ja kui koalitsiooni rühmad oleksid saanud ilma, et nende käed oleksid seotud olnud kohustusega valitsuse vastu, selle seaduseelnõu sisusse tungida ja enam-vähem isiklikult otsustada väljaspool koalitsiooni nõudmiste raame, siis ei oleks seisukoht seaduse vastu kaugeltki nii eitav olnud. Võibolla oleks leidunud keskerakondade keskel, kes oleksid seda küsimust pooldanud. Küsimus on enesest vana, selle kohta on arvamisi avaldanud ülikooli õppejõudude ringkonnad ja pooldanud käesolevat eelnõu, on pidanud selle väga tarvilikuks Eesti hariduseelu arengule ja ülikooli töö edukusele. Üliõpilaskond on seda küsimust oma esinduses kaalunud ja leidnud selle hädatarviliku olema. Mis tuuakse selle seaduse vastu ette? Kõigepealt seda, et riigi rahaline seisukord ei luba selles seaduseelnõus ettenähtud summat. Vaevalt nüüd see põhjendus paika püsib, sest kui vaatame, kuisuur on see summa, siis ei ole see rohkem kui 50.000 krooni, see on 5 miljonit senti aasta kohta. 5 miljonit miljardite hulgas, mis antakse välja igal aastal, ei ole sarnane summa, mida ei võiks välja anda selleks, et ülikoolis võiksid õppida peale jõukate ka kehvad, kes annavad eneste keskelt andekaid inimesi, kes pärast ellu minnes oma tööga mitte ainult raha riigile tagasi ei anna, vaid peale selle hulga väärtusi, mida riik kui niisugune võib kasutada. 5 miljonit, mis õpilaskonna arvestuse järgi hädapärast tarvis oleks, ei ole sarnane summa, millest üle ei saada. Siin on tegemist mingisuguse fondiga. Kui vaatame fonde, missugused need on ja kuipalju neid on, siis näeme, et igal nädalal tuleb uusi, kus antakse sajad miljonid teisteks otstarveteks välja, küll Kaitse-, Põllutöö- ja Teedeministeeriumi ametkonnas, ka tänases Riigikogu pävakorras leidub neid. Nii näeme, et lennuvarustusele tahetakse 1/2 miljardit, teedele 300 miljonit, peale selle on postivalitsusel omad summad. Olete vist kuulnud, et meil on loomisil sigade kultuurkapital. See teine, teaduse ja kunsti kultuurkapital, mis omalajal vastu võetud ja mille põhjal antakse toetust kunstnikkudele, kirjanikkudele j.n.e., on

leidnud teravat arvustamist. Teie olete kuulnud, kuidas ajakirjandus on selle maha teinud, kuidas teravalt on selle vastu mõned üksikud kunstnikud ja kirjanikud üles astunud, ma ütlen, see kapital on siiski tarvilik, aga samas ringkonnas, kus seda eitatakse, leitakse, et nüüd on tarvis teisel alal kultuurkapitali luua. See tähendab, kui keegi müüb välismaale sea ja selle pealt teatud arvu shillingeid vähem saab, kui ta oleks saanud siis, kui turu seisukord kõige parem oleks, tuleb riigi summadest, maksudest, ka tollimaksudest, muuseas apelsinitollidest seakasvatatajale vahe välja maksta. Nii on siin tegemist ajavaimuga. Endise kultuurkapitali mõte on tumestuma löönud. See, mis näitas Eesti kultuurilist tõusu kunstis, kirjanduses ja teaduses j.n.e., see on tumenema löönud. Mispärast? Seepärast, et tuleb nüüd teine kultuur, seakultuur ja see õieti on põhjus, mis pärast niisuguste seaduste vastu ollakse, nagu seda on käesolev seadus. Omalajal ütlesid siit Riigikogu kõnetoolilt seakultuuri eesvõitlejad: õppigu need, kellel raha. Ja kui teie selle seaduseelnõu tagasi lükkate, siis omalt poolt tunnustate samasugust põhimõtet: õppigu see, kellel raha, või kes saab vekslile allkirju ning kellel pangas usaldus. Kas see on õige põhimõte. Kui seda küsimust tahaksime, nagu kõiki küsimusi, riiklikult seisukohalt vaadelda, ka riiklikult seisukohalt hinnata, siis meie riigivõim, Riigikogu, valitsus peaks tegema kõik, mis iganes võimalik omalt poolt, et ülikoolis õppimist ei takistaks vaesus, ei takistaks see, et inimene on sündinud suures vaesuses. Võibolla, Vene aeg oli vaestele kergem. Vene ajal oli üliõpilaste teenistus tunniandmisest suurem kui praegu, ja siis võisid vaesed Tartu ülikoolis õppida. Õpilaste tööjõud leidis kasutamist, ja kui nad agarad töömehed olid, siis said nad teenistust. Praegu aga on seisukord muutunud, nagu seda õpilased ise kirjeldavad, ja muutunud sääraseks, et ei ole eratundide andmisega midagi peale hakata õppeajal. Seepärast on vaesematele inimestele, kelle keskelt, seda ei eitata, andekaid inimesi tuleb õppimine ülikoolis kinni pandud. Väike summa, 5 miljonit, omalt poolt aitaks teed avada neilegi. Ja seda siis tahetakse tagasi lükata. Öeldakse põhjenduseks veel, et kui teie selle õppelaenu seaduse vastu võtate, siis toob see raskusi pärast ülikooli lõpetamist neile inimestele, kes laenu saanud. See väide ei ole õige. Kui vaatame andmeid selle kohta — üliõpilaskonna poolt on andmeid saadetud Hariduseministeeriumile, mis juurde lisatud käesolevale seaduseelnõule — kui vaatame, kui palju laenu- ja hoiuühisustest on antud laene üliõpilastele, siis näeme, et see on võrdlemisi suur summa. Aga teie teate, missugune iseloom on pangastvõetud laenudel. Need on

tähtajalised, võrdlemisi lühikesed tähtajad, mille lõppemisel uus veksle asemele tuleb anda või laen tasuda. Ja kujutage nüüd ette, kui noor inimene ülikoolist tuleb, ta tahab teaduslikku tööd teha, ta peab aga kõigepealt seda laenu katsuma tasuda, ta peab kõigest jõust katsuma mingisugust karjääri teha ja teaduslikud kalduvused kõrvale heitma. Kui aga selle seaduse põhjal laenu antakse, siis see ei mõju niiviisi, see ei ruineeri neid inimesi, kes laenu saanud, ja nad võivad pärast ülikooli lõpetamist tööle asuda, sellele tööle, mis nad oma kalduvustele ja huvidele vastavaks peavad. Neil ei ole seda rasket pommi jalas, mis praegu neil kehvaldel õpilastel on, kes peavad laenu pangast tegema.

Meil, kui meil midagi tagasi lükatakse Riigikogus — seda oleme näinud komisjonis ja ka siin, siis tehakse ka seda mingisuguse hea asjaolu nimel. Ja ka siin on vastukaaluks toodud midagi. Nimelt öeldakse, et meie peame eeskätt tähelepanu pöörama kutseharidusele. Aga kas on õieti mõeldud sellele, missugune see kutseharidus peab olema. Meie teame, et meil praegu kutseharidust jõudsasti korraldatakse. Aga teisest küljest mina arvan, et Sotsiaalministeeriumil peab ka olema andmeid selle kohta, kas inimesed, kes kutsekooli lõpetavad, ka kommertskooli, sest see valmistab ka teatud kutsele ette, teenistust leiavad. Need inimesed pööravad ka ministeeriumi poole ja paluvad, et neile antaks koht. Kui küsid neilt, missugune kutse neil on, missugust kohta nad vajavad, siis saad vastuseks — ükskõik missugust kohta, kas või teenijatüdrukaks. Vaadake, niikaugele on jõutud praegu kutseharidusega: kommerts- ja kutsekoolide lõpetajad noored naised on õnnelikud, kui nad saavad 2—3000-sendilised kohad. Majandusekoolist väljatulijad on õnnelikud, kui nad 4000-lise palga osaliseks saavad. Nii ei saa sugugi idealiseerida kutsekoolide produktsiooni, mis need välja saadavad, meil ei ole praegu tarvilikul määral neile tööd anda. Nii et see võrdlus või soovitus, inimene ärgu mingi ülikooli seepärast, et välja tulles neil ei ole küllalt tegevust, selle asemele mingi kutsekoolidesse, see soovitus ei näi praeguste oludega põhjendatud olema, ja seepärast ei maksa seda ülikoolihariduse juures kutseharidusele vastukaaluks seada, vaid siin on tegemist paralleelsete asjadega. Neil ei tule jagada vaadet, mis ütleb, et peaks hakkama piirama ülikooli juures õppimise võimalusi ja juhtima neid mujale, sest see „mujal“, kuhu neid juhtida tahetakse, on praegu veel selgusetu ja inimestele ei ole mujal tööd anda. Seepärast võiks asuda rahulikult sellele seisukohale, et kellel võimalik, see mingi ülikooli, ja riik omalt poolt peaks kaasa aitama ja neile

inimestele, kes kehvuse pärast tööd ei saa teha, toetust korraldama. Mina arvan, see oleks õige seisukoht.

Mulle näib, et otsus — seadus tagasi lükata, on kuskilt nagu ette dikteeritud ja komisjoni nagu tullakse seisukohad taskus. Aga kui sisuliselt seda asja kaalute ja kuulda võtate, mis üliõpilased ise ütlevad, siis teie nii kergesti seda otsust ei teeks, vaid võtaksite selle võibolla uuesti kaalumisele ja katsuksite siiski, vaatamata rahanapile ajale ja suurtele väljaminekutele, leida teid, kuidas neile vastu tulla. Arvan, kui seda teeksite, siis oleks sellest tulu kahtlemata Eesti kultuurielus.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Komisjoni ettepaneku vastu vaidlevad Riigikogu liikmed on siin ette toonud mitmesuguseid motiive selleks, et ei tuleks käesolev seaduseelnõu tagasi lükata, vaid vastu võtta. Tuuakse ette, nagu ei näeks Vabariigi Valitsus õieti meie kõrgema hariduse seisukorda ja ei hindaks seda küllaldaselt, ning et seepärast Vabariigi Valitsus asunud eitavale seisukohale.

Tahaksin lühidalt peatuda mõne väite juures ning öelda, et need mõõduandvad ei ole. Öeldakse, et üliõpilased olevat raskes seisukorras, olevat sunnitud palju laene tegema ning sellest hoolimata siiski enne ülikooli lõpetamist suurel hulgal ülikoolist lahkuma. See on tõepoolest õige, et on palju üliõpilasi, kes tõesti aineliselt raskes seisukorras, ja on ka õige, et õige suur hulk enne lõpetamist lahkub ülikoolist. Kuid selle vastu võiks selle seada, et meie riik ülikoolile siiski väga palju kulutab ja eriti sellele, et üliõpilastele ülikoolis õppimist võimaldada. Ülikooli elarve järgi antakse üliõpilastele toetust stipendiumide näol 20.000 krooni suuruses. Selle kõrval on õppemaksust vabastatud 80.000 krooni väärtuses, kuna maksatakse õppursõdurite õpperaha 17.500 krooni suuruses. Erastipendiume mitmesuguste erasutuste poolt on 20.000 krooni suuruses. Kokku ümmarguselt 140.000 krooni ehk 14.000.000 sendi suuruses.

See on see toetus, mida riik otsekohe üliõpilastele edasiõppimiseks annab. Ei saa öelda, et see summa väike oleks, ja sellejuures ei saa ka riik oma ülesandeks teha kõiki neid toetada, kellele õppimine ülikoolis raske, vaid riik peab selles mõttes ka oma vajadusi ja seisukohti silmas pidama.

Ei saa öelda, et õppimise toetust või kõrgema hariduse omandamise toetust võiks kuidagi nagu hoolikamalt kohustuseks teha, et igauht, kellel jõudu õppida ei ole, peaks riik toetama. (L. J o h a n s o n, stp: Ei sugugi mitte.) Lugupeetud rkl. Johanson'i mõtteavaldusest

võis seda nagu järeldada, et vaadake, need noored inimesed on härdaid palveid avaldanud, kui raske neil on õppida ja et neile kõigile peaks vastu tulema. Muidugi, teatud kordadel on see nõue õigustatud ja seda täidetakse ka. Aga mitte alati. Meie näeme praegu, et mitmel alal üliõpilased õpivad, kellel edaspidi äraelamise ja ülalpidamise võimalused raskendatud ning väljavaateid vähe. (L. J o h a n s o n, stp: Näiteks?) Meie teame näiteks, et arstidel võrdlemisi vähe äraelamise võimalusi on. (P a h e m a l t p o o l t: Hea arst leiab neid ikka.) Hea arst jah. Aga meil on ka palju noori arste, kes ülikooli lõpetanud, ja kuipalju neist häid arste saab, seda meie ei tea. Suur hulk on neid, kellest häid ei saa. Kuidas need ära elavad? (P a h e m a l t p o o l t: Need on jõukad.) Millest Teie järeldate, et need just jõukad peavad olema? Kui häid spetsialiste tarvis on, siis teeb see riigile ükskõik välja, kas see hea spetsialist jõukate või kehvade hulgast on. Muidugi ei ole alati nii, et kõik head ja haritud inimesed jõukate hulgast on, neid on ka kehvade hulgast. Kuid see hulk stipendiume, mis meie välja anname, aitab suurt hulka edasi viia ja esile tõsta. See on liialdus, kui tullakse ja öeldakse, et võimalus on ainult jõukatel õppida, kehvadel aga mitte. Üks noor terve inimene, kui tal ka pennigi taskus ei ole, saab omale ikkagi haridust muretseda, kui ta seda tahab. (A. O i n a s, stp: Kuidas ta seda saab?) Ma nüüd seda õppetundi praegu anda ei saa, kuidas seda tehakse, kuid ka mina ja lugupeetud härra Oinas oleme omal ajal niimoodi õppinud. (P a h e m a l t p o o l t: Kuidas seda tegite?) Kuidas seda tegime? Õppisime niipalju kui selkorral õpetati ja lõpetasime ka. (L. J o h a n s o n, stp: Teie saite ka toetust.) Keskkoolis sain, ülikoolis ei saanud. (V a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Noh, Teie hakkate juba norima, ega sellega palju midagi teha ei ole. (L. J o h a n s o n, stp: Kas Teie vennal talu ei olnud!) Neid asju ma räägin pärast. Aga ma pean ütleva, et Teie saate suure huvitusega kuulda, et neist taludest ka palju võtta ei olnud, vaid oli võtta kehvade käest, kellel talusid ei olnud, kui toetust vaja oli. Niisuguseid kehvi on praegu ka, kes teisi veel toetada saavad. See on isiklik toetamine, ja meie seltskonnas võivad ka kehvemad kõrgema hariduse juurde pääseda, ilma et meil tarvis oleks niisugust pilti maalida, nagu oleks haridusele taevani sein ette tehtud. Seda ei saa öelda. Ma ütlen, et teatud raskus on selles muidugi olemas, aga teiselt poolt ei või nõuet üles seada, et igauht, kes ütleb, et ma tahan õppida, et teda toetama peab.

Samuti on ekslik oletus, et niipalju lahkub ülikoolist üliõpilasi enneaegu, ja et see on ka

kehvuse pärast. Meie tunneme oma inimesi ja tunneme oma seltskonda ja teame, et jõukate inimeste lapsed ka ülikoolist välja astuvad väga mitmesugustel põhjustel. Suur hulk isegi meie maa kitsastes oludes seepärast, et neid liiga jõukalt ülal peetakse. Ja see rikub neid nii, et nad ei suuda oma õppetööd enam lõpule viia.

Siis on teisi, kes käivad mõne aasta, siis aga näevad, et kutsealal on siiski neil võibolla kergem ja hõlpsam edasi jõuda, ja nad pöörduvad kutsealale, teatud ameti õppimisele, ja valivad teise tee edasijõudmiseks ja edasipüüdmiseks.

Aga neid kõiki ette tuua näitena, et niisuur arv üliõpilasi lahkub enneaegu, ja et selle põhjuseks on kehvus, ja et riik peab neile toetust andma, see ei ole õigustatud. Teiselt poolt öeldakse, nagu oleks püüniseks üles seatud lubadus, et riik tahab rõhku panna kutseharidusele. On kindel, et on sarnaseid kutseid, mille alal meil Eestis ei ole palju teha ja enesele leiba teenida.

Eriti hariduseparaadi ülesanne on hoolitseda, et niisugustele kutsealadele noori inimesi ei juhitata. Teiselt poolt on niisuguseid kutsealaid, kus paljud inimesed võivad ülalpidamist teenida ja neid kutsealaid on hõlpsam pidada, kui neil aladel on võimalik haridust saada ja arendada.

See ei ütle veel midagi, kui peaksid olema niisugused juhtumised, et mingisuguste kutsekoolide, kas või näiteks majapidamise koolide lõpetajad ei leia teenistust. Majapidamise koolidel on tõesti teatavad puudused, need ei suuda tarvilikul määral anda kutseharidust ja neid koole on tarvis parandada. Kuid selleks on tarvis raha, ja see peab olema valitsuse käes.

Kui üksikuid nähtusi on, mis näitavad, et kutsealadel hästi edasi ei saa, siis ütleb see seda, et seal on vaja parandusi läbi viia.

Meie teame, et põllumajanduslikkudel aladel on meil kutsehariduslikkudest inimestest õige tunduv puudus, ja seepärast on tarvilik neil aladel rohkem haridust anda.

Seda näidet, mida lugupeetud rkl. härra Johanson ette tõi, ei saa kaaluda. Härra Johanson tõi ette, et kommertskooli haridusega lõpetajad ei saa vahel teenistust. Need on noored inimesed 17 kuni 18 aastat vanad. See ei ole iseseisva ameti ja kohapeale mineva inimese vanus, vaid ta peab veel õpilaseks minema. Teiseks on liiga palju öeldud, kui kommertskooli mingisuguseks kutsekooliks nimetada. See on üldhariduslik kool ja on ettevalmistuseks teatud praktilisele alale, aga kutset seal omandada ei saa. Ametit ja kutset peab täiesti eraldi õppima. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Mis meie selle üle nii väga palju vaidleme.

Just meie oludes valmistab see kool täielikult ülikoolile ette ja sealt minnakse igale alale. (L. J o h a n s o n, stp: Aga seminar!) Seminar on ka üldhariduslik kool ja sellel on teatud piirini ainult kutseline ettevalmistus. Ja mis on ülikool? Ülikool on ka teatud aladel kutsekool.

Muu hulgas rääkis rkl. Johanson ühest kõrvallisest asjast, mis aga teatud viisil valitsusele müksuandmiseks oli, see on nimelt uus kultuurkapital ja sigadekultuur j.n.e. Ma tahtsin kutseasjadest rääkides ka nende juurde paari sõnaga tulla ja tähendada, et kui meie oma noorele rahvale ja noorsoole head soovime, siis ei maksa väga erilisel selle küsimuse juurde asuda. On tähendatud ja tihti ette toodud, et haridus on neile raskemini kättesaadav, kellel jõukusest puudu. Aga mis jõukus on! See on majanduslikkude varade ja hüvede ning sissetulekute võimalus, ja mispärast siis nüüd see raha, mis riigikassast ja rahva taskust tuleb laenu- või stipendiumi näol, kõrgem ja auväärilisem on kui see, mis nimetatud kultuurist tuleb. (L. J o h a n s o n, stp: Siis anname sellele stipendiumi, kelle isa linnas sea ära müüb.) Selle isa saab sea eest raha ja võib sellest oma last koolitada ning ei vaja raha. (J. P i i s k a r, stp: Siis anname raha isale, et ta sea ostaks.) Lähme ja anname sellele isale head nõu seakasvatamiseks, kuid ärme näägutame seda head isa.

Kui meie õiglasel tahame olla, siis peame tõega tunnustama, et valitsus teeb hästi, kui ta tahab muuhulgas sigadekasvatust edendada ja põllu- ning majandusekultuuri tõsta, siis aitab ta sellega kaasa, et iga kodanik jõukamaks saaks ja ta võiks oma poega ja tüdart nii kõrgelt koolitada, kui ta seda ise igatseb. (V a h e l h ü ü e.) Ma tahaksin sellele tähendada, ega see ei keela mulle seisukohta võtmast. Pean tunnustama, nagu härrade sotsialistide põhimõtte ütleb, et majanduslikust arenemisest kultuuriline ja vaimlik arenemine välja kasvab, et teie pahaks ei pane, kui ma teie platvormil natuke sõidan.

Kui valitsus katsub majandusekultuuri edendada, majanduslikku jõukust tõsta, siis toimetab ta tõesti hästi ja õieti ning ei ela peost suhu, vaid korraldab elu nõnda, et võime järjest areneda ja ikka rohkem ning rohkem hinnatud ja väärilist vaimukultuuri kätte saada. Nõnda siis see kapital, mis majandusekultuuri tõstmiseks antakse, käib mitu korda ringi ja igakord toob suuremad protsendid tagasi, niihästi majanduslikul kui ka vaimlikul alal, seepärast paluaksin valitsusele mitte erilisi etteheiteid teha, kui ta peab tarvilikuks majanduslikku kultuuri tõsta ja edendada ja samal ajal leiab, et ei ole erilisel hädatarvilik nii-

sugust rahasummat üliõpilaste seisukorra kergendamiseks välja anda, millejuures veel kaugeltki täiel määral kindlustatud ei ole, et see alati kultuuri süvendamiseks ja tõstmiseks oleks, kuna meil tänagi on käsitatud seisukohti, et mõnikord võib laen kiusatuseks olla ja raskustesse viia laenutegija, sest võlg on ikkagi võõra oma ja seob teda võibolla pool eluaga, mis noores põlves kergemeelega tehtud. Kui inimene väga noor, talitab ta sageli ette vaatamata, kuna vanemaks saades muutub ta küpsemaks ja kaalub rohkem järele ning arvab välja, missugused laenu tagasituleku võimalused on ja kuipalju see protsente kaasa toob. Vanad on ikkagi palju kavalamad ja targemad.

A. O i n a s (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei kavatsenud sõna võtta, sest ma kahjuks ei tunne seaduseelnõu lähemalt. Kuid ära kuulates Hariduse- ja sotsiaalministri seletusi ei saa mina vaikides sellest mööda minna. (V a h e l h ü ü e keskel: Ei saa mitte vaiki olla.) Olgu, häbenemata, ei saa mitte vaiki olla.

Mulle tuli meelde Hariduse- ja sotsiaalministri kõnet kuulates töö, mida minul au oli teha Peeterburi Eesti üliõpilaste seltsis Eesti üliõpilaskonna ülesandel kõigi Eesti üliõpilaste majandusliku ja kultuurilise seisukorra selgitamiseks. See oli ligemale 20 aastat tagasi, see on enne ilmasõda. Selle ankeedi tulemused näitasid, et kaugelt suurem osa Eesti üliõpilasi Peeterburis ja Moskvas elas mitte vanemate rahade arvel, vaid kas isikliku teenistuse või laenu abil. Isikliku teenistuse varal ja laenu abil elas peaaegu 90% Eesti üliõpilasi Peeterburis ja Moskvas. Isiklik teenistus oli väike Tartu Eesti üliõpilastel. Laene tegid kõigi õppelinnade Eesti üliõpilased. Kõige enam tegid laenu Riia Eesti üliõpilased ja nad talitasid sellepoolest õieti, sest nad võisid palju lahedamini elada, lahedamini oma füüsilisi ja kultuurilisi tarbeid rahuldada, millest osalt oli tingitud asjaolu, et Riia Eesti üliõpilased oma õppetöö kiiremini lõpetasid.

Peeterburki, Moskvasse samuti Kiievi ei rännanud Eesti üliõpilased mitte üksi sellepärast, et seal õppeasutused paremad, et seal eriharidust, tehnilist kutseharidust saada, vaid suuremal määral seepärast, et seal oli võimalik ülalpidamiseks teenistust leida. Kui vaatlete, kes olid üliõpilased Peeterburis ja Moskvas oma sotsiaalse olukorra poolest, siis näete, et seal oli vaesemate inimeste tütreid ja poegi enam, kui Tartus ja Riias oli üliõpilasi, kelle vanemad ei suutnud neid ülal pidada, vaid kes pidid end kas laenuga või isikliku teenistusega ülal pidama.

Vaatleme olukorda, mis meil praegu valitseb. Tartus ei ole meie üliõpilastel kuigi suurt isiklikku teenistust. Suur osa meie üliõpilasi juriste õpib sel kombel, et nad puudulikult oma tööd teevad: nad on riigi- või omaavalitsuse teenistuses või erakohtadel ja käivad Tartus ainult eksameid tegemas. Kuid see ei ole korralik õppetöö. Arstiteaduskonna ja teised üliõpilased on sunnitud kohapeal asuma. Kuid meie teame kõik, et Tartus on teenistuse võimalused väga väikesed. Selle tagajärjel on väga raske vaesel inimesel, kellel ei ole ka võimalik laenu saada, niisugust haridust omandada, mis sunnib Tartus kohal viibima.

Vene ajal oli ka see hõlbustus, et kuna laenu-hoiuühisustel oli võrdlemisi rohkesti raha, siis anti võrdlemisi vastutulelikult laene üliõpilastele. Laenu protsent oli 6. Praegu meie erapangad ei võimalda sarnasel ulatusel ja tingimustel laenu üliõpilastele.

Sellega selgitades seisukorda, mis oli enne ilmasõda ja praegu, peab tunnustama, et Eesti üliõpilased on praegu ülalpidamise-allikate leidmise suhtes hulga raskemates tingimustes, kui nad olid enne ilmasõda. (K. P ä t s u, põl vahelhüüe.) Ma räägin ka sellest, härra Päts.

Vaatleme, kas on ehk vanemad jõukamaks läinud, on ehk vanematel praegu võimalik oma lastele hõlpsamalt haridust anda. Peab ütleva, et üks osa Eesti seltskonnast on rikkamaks läinud, kuid suur osa... (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Väga vähe, ainult üks miljonär.) Ei tarvitse miljonär olla, et oma last ülikooli panna. Ärme sellejuures, härra Riigivanem, vaidleme. Suur osa ei ole jõukamaks läinud. Nii näiteks Vene rubla langemisega kaotasid paljud oma kokkuhoitud summad.

Mis puutub meie tööliste teenistusse nii maal kui linnas, siis on see madalam kui oli enne ilmasõda. Minul ei tarvitse selleks tuua ette statistilisi andmeid. (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Ei maksa seda 2 aastat ette tuua, kus Vene riik pillas raha.) Teie, härra Riigivanem, olite ka üks neist, kes Peeterburis kõrgema hariduse sai, vististi ei läinud Teie Peeterburi ainult seepärast, et Tartu ülikool nõrgem oli, vaid ka seepärast, et seal oli võimalik ennast kergemalt ülal pidada. Ärge, lugupeetud Riigivanem ja Riigikogu liikmed, suruge kinni silmi nende noorte olukorra suhtes, kes praegu Tartu ülikoolis õpivad. Ma peatusin selle juures, et vanemad ei ole läinud tunduvalt jõukamaks. Eestis on terve rida kihte: töölised, käsitöölised, väikepõllupidajad, kelle kohta ei saa öelda, et nad oleksid jõukamaks läinud, kui nad olid enne ilmasõda, neilt ei saa nõuda, et nad peaksid andma lastele, kui viimased seda väärivad, omal kulul ülikooli-

hariduse. Neile vanematele tuleb vastu tulla. Ei ole see ju korralik hariduse omandamine, kui inimene elab näiteks Tallinnas ja käib Tartus ainult eksame tegemas. Nagu seletasin on teenistuse ja laenuvõimalused väiksemad. Teen sellest loogilise järelduse, et riik, kui ta ei taha ainult jõukamatele haridust võimaldada, peab vastu tulema kehvematele.

Hariduseminister tõi andmed, et Tartu ülikool annab stipendiume, kuid need stipendiumid on väikesed selleks, et kõrvaldada puudust. (K. P ä t s, põl: Meil tuleks üks 10 tuhat õpilast Tartu saata!) Need stipendiumid ei suuda täita seda tühja auku, mida praegu tunneme oma üliõpilaskonna ainelise ülalpidamise alal.

Paljudele Riigikogu liikmetele on tõenäolikt psühholoogiliseks motiiviks seaduseelnõu vastu see, et Tartu ülikoolis on ehk üldse väga palju üliõpilasi, millepärast on ehk ebaratsionaalne üliõpilastele laenude andmisega vastu tulla. Ka valitsuse seisukoha võtmisel leidis sama mõtte vastupeegeldust. Valitsus arvab, et õigem oleks kutseharidust omandada.

Kõigepealt ei saa ülikooliharidust vastu seada kutseharidusele. Ülikool annab ka kutseharidust, kui ta seda ei annaks, oleks ta asutus, kes oma nime ei vääri. Ülikool annab kutseharidust kõigis oma harudes.

Mis puutub üliõpilaste suurde arvu, siis on ju riigil võimalus teisiti piirata seda arvu, võimaldades vaesematele andekatele ja töötaheliste õpilastele ülikooli pääsemist. Ei oleks õige ka meil Eestis asuda seisukohale, nagu seda Vene ajal mõnel pool rõhutati, et n.n. „kuharkini sõnõ“, tähendab „kõõgitüdruku pojad“ ja tütreid ei tohiks saada kõrgemat haridust. Kui leitakse, et Tartu ülikoolis on liiga palju üliõpilasi, siis arvan, et tuleksid sealt eemaldada need, kellel ei ole huvi ülikooli töö vastu ja kellel puuduvad selleks vaimlikud eeldused. (K. P ä t s, põl: Aga kes siis ütleb, et kehvemad need kõige targemad on!) Seda ma ei ütle, ma ainult toonitan, et ärge tõugake kehvemaid ainult sellepärast tagasi, et nende vanemaid ei ole võimalik neid ülal pidada. (K. P ä t s, põl: Meie üliõpilaskonnal on praegu teenistust rohkem ...) Seda, härra Päts, ei saa öelda. Tartu on väike linn. (K. P ä t s, põl: Meil on ka Tallinnas üliõpilased ametis.) Jah, kuid ainult juristid ja majanduseteadlased võivad nii õppida, et nad on ametis Tallinnas ja käivad Tartus eksame tegemas, kuid isegi juristid peaksid Tartus praktilisi töid tegema. (K. P ä t s, põl: Kes kohtu kantseleis, on kõige kangem.) Aga kuipalju on neid kohtu kantseleides? Kahtlemata, kes on

ametis kohtu kantseleides või notarite juures, omavad hea praksise, kuid neid on väga vähe.

Arvan, et motiiv üliõpilaste arvu vähendada, mis valitsusel mõõduandev olnud, peaks ära langema, sest riik peaks leidma otstarbekohasemaid ja sotsiaalselt õiglasemaid teid, et takistada ülikooli üleujutust. (Riigivanem O. S t r a n d m a n'i vahelhüüe.) Ma ei ole tulnud siia, et Teid, lugupeetud härra Riigivanem, selles asjas õpetada. Ma rõhutan, et see abinõu, mis Teie soovitate, on halb abinõu ja käib n.n. „kõõgitüdrute“ poegade ja tütarde pihta.

M. Mihkelson (stp): (Pahemalt poolt: Kas ka üliõpilane?) Öeldakse: „mida mõtleb noorsugu, eriti haritlaskond täna, seda teeb rahvas homme.“ Ja kui meie sellest vaatekohast käsitame kõrgema hariduse saamise küsimust ja asume lugupeetud härra Hariduse- ja sotsiaalministri sõnade juurde, siis võib tõesti jõuda omapärasele arusaamisele ja nimelt, et meie tulevikus ei saa haritlaskonda kasvatada vaesemast kihist, vaid saame seda jõukamaist ja peaaegu ainuüksi neist, kellel on selleks varanduslikud eeldused.

Kui Hariduse- ja sotsiaalminister tähendas, et selajal, kui üldse võimalused paremad olid üliõpilasel teenistuse saamiseks, ja pealegi võimalus oli üliõpilasel ka muul viisil toetust saada, mil ajal ka praegune Hariduse- ja sotsiaalminister ta oma sõnade järgi isiklikult toetust sai, siis seda rohkem on seda praegu tarvis, kus tunduvalt raskem teenistust leida, eriti Tartus. Ja ka endisel ajal õppima ei mindud Tartu, vaid teistes linnadesse, kus kergem oli kõrvalteenistust leida, tuli ju meie haritlaskonnal endisel ajal pea kõigil võidelda eluraskustega.

Mina isiklikult tean kümneid, isegi enam inimesi, kes olude sunnil pidid enne ja ka nüüd ülikoolitööst eemale jääma, ja kõigil neil oli ühine põhjus: polnud raha, polnud võimalust olla Tartus. Härra Päts mainis, et on võimalus elada Tallinnas ja käia Tartus eksamitel. Kuid terves reas teaduskondades, võtame näiteks filosoofia- või matemaatika-loodusteaduskonnad, on täiesti võimata õppida, olles alaliselt Tallinnas. Kõneldakse peamiselt arstide ja eriti juristide üliproduktioonist, aga kuipalju on meil õiguseteaduse üliõpilasi? Neid on vast 20%, aga suurem hulk üliõpilastest, vähemalt 80% on neid, kes peavad olema tingimata Tartus. Kui neil ei ole mingisugust äraelamise võimalust, ei ole majanduslikku baasi, siis ei saa nad ülikoolis õppida. Kui öeldakse, et nende seisukorda parandatakse sellega, et vabastatakse terve rida üliõpilasi õppemaksust, siis lahendab see küsimust ainult

osaliselt — õppemaksust vabastamise palveid on palju rohkem, kui tegelikult vabastatakse. Mul tuleb meelde see pilt, kui 3 aastat tagasi koos teistega käisin üliõpilaskonna esindajana Tallinnas Riigivanema juures õppemaksu tõstmise asjus. Selleaegne Riigivanem, kes ka siin paremal pool saali istub esimestel pinkidel — ta ei ole küll kahjuks praegu saalis — ütles selge sõnaga: kui teil raha ei ole, mis te siis tulete ülikooli. Kui riigi juhtiv jõud seda ütleb otsekohe selajal, kui üliõpilastel oli õige raske aeg, ühenduses õppemaksu tõstmisega 100% võrra, ja üliõpilaskonna esindajad tulid selle alandamist paluma, siis jättis see peaaegu terve üliõpilaskonna, eriti aga kehvemate peale väga halva mulje. Tähendab, et oli ja jääb ikkagi maksuma see põhimõte, kui sul on raha, siis mine ülikooli, kui ei ole, pole sul tarvis haridust, olgu sa nii andekas kui tahes. Andekuse kohta ei saa statistilisi andmeid pida, kuid ma tean oma lähemast ümbrusest, et juhtivatele kohtadele juba üliõpilaspõlveski on tulnud inimesed suuremalt osalt kehvemast kihist, kes oma kümne küüne abil end harinud ja edasi liikunud, olles karastatud eluvõitluses. Harilikult tulevad neist väärtuslikumad inimesed, kui neist, kes 10 aastat ühes teaduskonnas õppides prassimistes ning joomingutes veedavad oma päevi ning öid. Igatahes võib seda küsimust mitmesugusest vaatekohast käsitada. Aga sellest vaatekohast peab ikka selle juurde tulema, et tihtipeale vaimukamad ja andekamad inimesed vaimliku töö, kultuuri alal on tulnud just kehvematest perekondadest. Seda on ka ajalugu näidanud.

Kui nüüd Hariduse- ja sotsiaalminister kogu aja oma kõnes märkis seda, et selle seadusega tahame anda toetust, kuid riik ei saa muutuda mingisuguseks hoolekandeesutiseks, millest võis järeldada, nagu üliõpilased tahaksid saada toetust justkui riiklikku hoolekannet, tahaksid riigisummasid kuskile kõrvale viia, siis ei ole ju see asi sugugi nii. Tahetakse ainult moodustada fond, kust oleks võimalik saada laenu, et elada üle need kõigeraskemad üliõpilaspõlve aastad, et saaks selle aja kestel ära elada, saaks pühendada ennast täiesti õppetööle. Kui sellest puhtinimlikust ja ka puhtriiklikust vaatekohast välja minna, kui meie tahame tulevikus kasvatada väärtuslikke kodanikke, kui tahame kasvatada inimesi, kellele ei saa näpuga näidata, et ta midagi halba teinud, siis peame hoolitsema selle eest, et need 50.000 krooni, mida seaduseelnõu ette näeb õppefondina, antaks neile kehvematele üliõpilastele, kellel seda vaja, et saaksid neile kergemaks tehtud need rasked olud, millistes nad praegu elavad, ja et selle varal saaks meie riik omale tulevikus kasulikke kodanikke.

K. P ä t s (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina pean oma sõnadele just sama sissejuhatuseks juurde lisama, mida rkl. Oinaski ütles. Ka mina ei tahtnud selle küsimuse kohta sõna võtta, kuid kui meil see küsimus on nii üldisele alusele viidud, siis lubage, et ka mina sellel üldisel alusel oma seisukohti selle kohta paari sõnaga väljendan. Kõigepealt tahaksin ma tähendada, et meil tuleb Vene tarka õpetust silmas pidada, et palvetamisel ei tuleks otsa puruks peksta.

Võib Jumalale kummardusi teha, kui aga otsaga vastu pörandat taguda ja ots puruks peksta, siis ei ole sellest Jumalale ega pörandale kasu. (L. J o h a n s o n, stp: Meie oleme Luteruse usku.) Venelased räägivad seda oma usu kohta, aga see õpetus kõlbab ka iga usu-märatsuse kohta. Küsimus on siin nii üles seatud, et meie maa ja rahva tulevik on ülikool, ja mis väljaspool ülikooli, see ei olevatki tulevik. Nii siis ainult see, mis ülikoolil baseerub, on meie tulevik. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Minu eelkõneleja väljendas seda mõtet. Meie leiame tuleviku ainult selles, kui ülikoolipatendiga inimesed ellu tulevad. Mis aga need ülikoolipatendiga inimesed suudavad teha, ja kas on meil neid üldse kõige rohkem tarvis?

Õeldakse, antagu raha neile, kes õppida tahavad. Ütleme, tuhat inimest tahab õppida sanskritti, andke aga neile raha, või tahavad mõned uurida hinoloogiat või midagi muud, — kas aga meie väike riik suudab niisugusteks asjadeks raha anda, sellele vaatamata, kas see meie rahva tuleviku suhtes tähtis või mitte tähtis oleks. Õeldakse, kui noored inimesed ülikoolist välja tulevad, siis tasuvad nad oma võlad. Meie teame aga väga hästi, kuidas lugu nende noorte inimestega. Meil ei ole kellelgi saladus, kuisuur on üliproduktioon mõnel praktilisel elukutsealal. Meie teame, kuipalju aastaid tuleb noortel inimestel pärast ülikooli elukutse vastu valmistuda ja lõpuks elukutses olles siiski leivata istuda. Mispärast ei ole meie seda silmas pidanud, kui ülikoolis õppijate asju arutame. Kas meil ei tuleks rahva ja riigi seisukohalt öelda õige sõna, et oleme sel alal liialdusteni läinud.

Minu juurde tuli mõne aasta eest üks Saksa doktor, inimene, kes oli ülikooli lõpetanud ja maailma läbi rännanud, oli elukutseline ajakirjanik. Rääkisime meie maareformist ja teistest asjadest, ning tema küsis, kas teie ei ole sellele tulnud, et Eestile suur hädaoht on Tartus. Ma ei saanud esmalt aru. Ta seletas, et ta mõelnud meie ülikooli, tähendades, et ta ei ole nii algatusevaeseid inimesi mujal näinud, kui need, kes tulevad ülikoolist, ja tema ei tegevat oma otsust selle kohta mitte ainult Saksa vaid ka teiste maade järgi. Sellel saks-

lasel on sellepoolest, et meil suur hädaoht Tartus, kahtlemata õigus, kui meie selles liialduses edasi läheme, et meie ikka ja ikka raha sinna paneme, küsimata, mis ülikoolilõpetanud elus peale hakkavad. Teistes riikides, kus perekondades põlvest põlve õpetlase elukutse justkui päritav olnud, on käesoleval ajal pandud osa perekonnaliikmeid käsitööd õppima. (V a h e l h ü e pahemalt poolt: Saksamaal on laenufond olemas.) Saksamaal on laenufond? Ma räägin praegu teisest nähtusest. Räägin sellest, et Saksamaal on praegu ümberhindamine. Perekondades, kus on nagu traditsiooniks saanud, et poeg pidi isa järele õpetlaseks saama, on see mõiste ümber hinnatud ja hakatud käsitöökutsele ja teistele praktilistele aladele üle minema. (H. M a r t i n s o n, stp: Miks Teie poeg käsitööd ei õpi?) Ma väga kahetsen, et pean sellele küsimusele vastama, et siis, kui minu pojad ülikooli läksid, oli minu vaade loomulikult praeguste elunähtuste poolt mõjutamata. Ma räägin just elu järgi. Ja elu järgi võin küsijale vastata, et ka minu vanem poeg on 5 aastat ülikoolist väljas, ja ei ole üht penni teenida võinud, mitte sellepärast, et ta vaimuvaene oleks, vaid olukord on niisugune, et noortel juristidel teatud elukutsetel varem omajalale asumiseks lootusi ja võimalusi ei ole. Õelge, millega niisugusel olukorral noor inimene 5 aasta jooksul suudaks ülikooliaja võlgade protsendid maksta. Meie kõik teame, kellel ülikooli noorsooga tegemist olnud, et kui meil tuleb shiirosid anda, siis ollakse ikkagi lõppude-lõpuks ka maksja. Võin öelda, et mitte sellepärast ei tule neid võlgu sagedasti maksta, et laenajad oleksid kuritahtlikud, vaid inimesed on selle mõttega ja lootusega laenu teinud, et nad ülikoolist välja tulles selle maksavad. Aga kujutame nüüd ette, et ülikooli lõpetanud isik on koha peal ja saab 5000—6000 senti kuus palka, millega peab maksma korteri-üüri, enesele riided ostma j.n.e., millega maksab ta siis protsendid? Ehk jälle siis, kui noor inimene peab aastate viisil kohtukandidaadiks olema, kus ta alguses kohe palka ei saa, ja kui seda mõne aasta pärast makstakse, siis kulub see elu ülalpidamiseks. Tean ühe arsti, kes on ülikooli lõpetanud, kes ei ravitse, vaid teenib igapäevast leiba masseerimisega. (A. O i n a s, stp: Reorganiseerige ülikool.) Ma tahaksin kuulda, missuguse kõne Teie siis lahti teete, kui ülikooli astumisele tuleb takistusi teha. Minu arvates tuleks meie ülikooli mõnele fakulteedile mitte muid takistusi teha, vaid vastuvõetavate arv kindlaks määrata, nagu Lätis on juba tehtud ja ka advokaatidele tuleks vastuvõtmine lihtsalt mõneks ajaks ära keelata, nagu Poolas. Kui võtame igal aastal advokaate juurde, siis näeme, et advokaatide seisus langeb...

(H. M a r t i n s o n, stp: Ega see kurja ei tee, kui meil juristid oleksid vallasekretärid.) Ma ei räägi sugugi, et vallasekretär ei võiks jurist olla. Ma arvan siiski, et igast juristist ei saa nii head vallasekretäri, kui see on, kes pärast kooli sinna läinud, rahvaga kokku puutunud ja seal vallasekretäri ameti praktiliselt õppinud. Ma tean, Soomes on niisugune kord, kes tahab administratiiv ametnikuks minna, õpib ainult kaks aastat ülikoolis, aga meil peaks Teie retsepti järgi vallasekretär neli aastat ülikoolis õppima ja Rooma õigust põhjalikult tundma. Vaadake, see on ometi raha ja aja raiskamine. Niisugune inimene on ülikoolis käinud, keskoolis muidugi aastaid õppinud, tema on ise võlgu teinud, ka vanematele võibolla võlad kaela toonud ja siiski ei ole ta kaugemale jõudnud, kui vallasekretäri palgani. Vallasekretäriks oleks võinud aga palju odavamalt ja kergema vaevaga saada, kui et ülikoolis õppida ja suurt laenu kaela teha. Need summad, mida kulutatakse ülikoolis õppimiseks, selleks, et saada pärast ülikooli lõpetamist mõnele väiksele kohale, võiks palju kasulikumalt ära kasutada.

Võtame teise nähtuse. Meie loeme sagedasti, et meie piimaühisustel ei ole meiereid. Head meierit olevat raske saada. Me teame aga, et hea meier palju parema palga saab, kui jurist, kes 4 või 5 aastat kohta oodanud. Meierile antakse teenistuse kõrval prii korter, valgustus, ja palk on ka kaunis hea. Meil on aga niisugune vaade läbi lõnnud, et kui sul pole ülikoolipatenti, siis oled sa lihtne inimene ja ei kõlba seltskonda. Kui aga ülikoolipatent taskus, siis on kõik teed lahti. Vaadake, see on ekslik vaade, mis valitseb meie rahva laialistes hulkades ja selle vaate vastu peaks välja astutama. Meie ei peaks ülikooli ees palvetades Vene rahva ütelse järgi pead lõhki taguma. Sellega ei vii meie oma noorsugu õnnele vastu. Rahva seas aga võtab maad vaade, et ainult see on inimene, kes ülikoolist läbi käinud, ainult see on väärt, kes suure vaevaga ülikooli lõpetanud ja eksame teinud. (V a h e l h ü e pahemalt poolt: See on korporandi arvamine.) See on inimese arvamine elunähtuste kohta, kes ise tegevas elus halliks läinud. Meil ei ole vahet korporandi või mittekorporandi vahel, siis kui nad elunõuetele vastu astuvad. Korporatsioonid on meil enne olnud ja saavad ka tulevikus olema. (O. G u s t a v s o n'i, stp vahelhüüe.) Ma rääkisin hiljuti ühe kaupmehega Tartust ja ütlesin talle, et võtke omale teenistusse noori üliõpilasi, kes ei suuda teenistusest edasi õppida. Ta ütles, kuidas ma neid võtan: ta vaatab minule kui matsile ning ütleb, et tal olevat majanduseteadus ja teised teadused selged, — ma ei tee temaga midagi. Ei ole harvad ka niisugused nähtused, et noor inimene tuleb

ülikoolist, talle pakutakse mingisugune väiksem koht, siis ei ole ta sagedasti rahul, ta olevat majanduseteadust ja palju muud õppinud, vähemalt direktori koht läheks tal tarvis. Vaadake, meil on niisugune vaade ülikoolile seltskonnas, on osalt ka üliõpilaskonnas. Mitte kõik jõukad ja ka vaesemad ei saada oma lapsi sinna, et nad seal elaksid teadustele, ise täieneksid ja seltskonda edasi aitaksid, vaid sellepärast, et nad saavad seal kõrgema järgu kodanikkudeks, satuvad seltskonda. Aga kaupmehele, töösturile või käsitöölisele vaadatakse ülevalt alla.

Sellepärast arvan mina, et kui sellele seadusele vastu räägitakse, siis ei tehta seda sellepärast, et tahetakse kehvemaid ja tõsisid üliõpilasi ülikoolist välja tõrjuda, vaid mingisugusel viisil peame ometi hakkama oma seltskonda teisiti ümber kasvatama, peame riigi rahalist jõudu koondama ka praktiliste elukutsete vastu ettevalmistamiseks.

Nii siis, 50 miljonit läheb selle seaduse täitmiseks. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt: 5 miljonit.) Viis või viiskümmend, see on kõrvaline asi, ma arvan, kui tahetakse, võib nulli juurde kirjutada. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Siin on 35 miljoni tegemist.) Ütleme 35 miljoni, kuid kordan, see käib rohkem võimaluste kui põhimõtte piirkonda. (L. J o h a n s o n, stp: See võib kõik õige olla, mis Teie kõnelete, aga ega see eelnõu vastu ei kõnele.) Ma räägin eelnõu vastu, teatavatest eeldustest välja minnes, aga esimesel lugemisel ei taha ma üksikute punktide juures peatuda. Esimese lugemise puhul tahtsin tähelepanu juhtida sellele vildakule vaatele, mis meil seltskonnas ülikoolis õppimise kohta valitseb. See meeleolu on aset võtnud terves meie Eesti rahvas, ja paljud inimesed saavad oma lapsed ülikooli just nende ja enese õnnetuseks. Riik ega ka meie väike rahvas ei jõua neid üliõpilasi pärast elus järjele aidata. Vaadake, kui palju tuleb ülikoolist neid õnnetuid inimesi, kes ei suuda lõpetada, ja kui palju on neid, kes sealt läbi käies peavad endile alandavaks, kui nad mingisugusele äripraktikale peavad minema, et ülalpidamist leida. Väga paljud on ka ülikoolis tervise kaotanud ning sealt välja tulles ei suuda midagi korda saata. Seltskonnale ei ole need inimesed sugugi kasulikud, kes peavad leivata haritlastekaadrit suurendama. Sellepärast, minu härrad, tuleb kindel nõu leida, mis meie tahame selle vastu teha, et meil haritlasi niipalju juurde ei tule. Kui meil iga traktori- ja autojuht oleks diplomeeritud inser, siis võiksimme uhked olla oma suurele haritlaste hulga. Aga kas meie rahvas suudab niisugust asja lubada, kas ta jõud seda kannab. (A. O i n a s, stp: Kes seda siis tahab!) Meil on praegu ülikoolis õppinud inimestest üli-

produktsoon. Ja seda suurendaks veel see seadus. Teie ei saaks keelata, kui keegi näiteks tahaks õppida uue riikliku laenuga õiguseteadust. Ta võiks oma laenusoovi põhjendada järgmiselt: olen andekas inimene, õpin õiguseteadust, loodan saada Riigikohtu esimeheks. Kes saaks talle seda laenu keelata, kui seaduse vastu võtame. Meie ei teeks takistusi selleks, et ka neil aladel uusi haritlasi juurde tuleks, kus neid juba liigselt on. Kui öeldakse, meil on vähe agronome, meie põllumajandust vaja tõsta, ja kui selleks antakse teatavat toetust üliõpilastele, mina oleksin esimene, kes selle poolt oleks. Miks mitte, kui riigil on haritud jõude tarvis. Kehvad inimesed ei saa seda õppida. Antagu neile toetust, et nad seda õppida võiksid. Aga kui üldse tahate ülikoolile summa anda, et igauks ja igas õppekonnas laenu võiks saada, siis ei saa selle poolt hääletada.

A. O i n a s (stp): Rkl. Pätsi kõne tõendas täiel määral seda, et mina oma seletuses naelapea pihta löin, (M. L a a r m a n, põl: Missuguse naelapea pihta?) kui arvamist avaldasin, et valitsuse kui ka suure osa Riigikogu liikmete seisukoha võtmine on tingitud sellest, et ollakse arvamisel, et Tartu ülikoolis on liiga palju üliõpilasi. Seaduseelnõu elluviimisega suureneks ehk nende arv veelgi kehvamate kihtide arvel; seepärast ei ole seaduseelnõu otstarbekohane.

Härra Päts rääkis täiel määral üle meie rühma peade kui seletas, et olla mingisugune „meeleolu“, mis seisab selles, et ainult haritud inimeses inimest nähakse, ja et oldavat arvamisel, nagu peaks riik tulema piiramatul kujul sellele vastu, et igale, kes aga seda tahab, anda kõrgemat haridust. Sellel seisukohal ei ole meie rühm. Ka mina isiklikult ei võtnud sõna sugugi sellelt seisukohalt, et ainult need inimesed on midagi väärt, kes kõrgemat haridust saanud, ja nagu oleks Eesti tulevik ainult nendes, kes ülikoolist välja tulevad.

Käsitades väga rasket ja keerulist kõrgema haridusepolitika küsimust, tahaksin omalt poolt öelda, et meil tuleb kahtlemata ümber hinnata kõrgema hariduse küsimus, eeskätt kõrgemat haridust saanud isikud ise peavad oma seisukoha ümber hindama, samuti ka vanemad, kes oma lapsi saavad kõrgemat haridust omandama.

Varemalt oli teada, et inimene, kes saab kõrgema hariduse, saab ka kindlasti teenistuse. Kui ta Eesti piirides ei leia tulukat teenistust, siis leiab selle kindlasti Venemaal. Nüüd aga on lugu sootu teine. Illusioonid vanematel, kes saatnud oma lapsi kõrgemat haridust omandama, on teataval määral purunenud, sest selliseid pudrumägesid ja piimajõgesid,

et nad kohe rohkem teenistust võiksid leida, meil Eestis enam ei ole. Seda pole ka mujal. Igalpool kultuurimaades näeme, et kõrgemat haridust saanud inimesed peavad samuti kui teisedki võitlema oma olemasolu eest.

Suvel oli mul jutujamine ühe Prantsuse tuntud seltskonnategelasega selle üle, kui raske on elutingimused Prantsusmaal. Jutt kerkis sellest, kas mitte prantslase iseloom ehk väiklane ei ole, et seal niipalju santiimega arvestatakse. Sellepeale tähendas see isik, kelle nime ma ei taha praegu nimetada, et Prantsusmaal on kultuuritiheduse tõttu eluvõitlus väga raske. Kõrgemat haridust saanud inimesed peavad kogu oma jõu selleks välja panema, et end vee peal hoida. Ei ole paremas seisukorras kõrgemat haridust saanud inimesed Saksamaal ja ka mujal, kus kultuur tihe ja kus haritud jõude palju. Venemaal oli neid vähe ja seepärast olid seal elamisevõimalused avarad. Ka meil hakkab haridus, kultuurielu tihenema, ja seepärast on täiesti loomulik, et eluvõitlus haritud inimestel läheb raskemaks, et ei ole enam nii kerge kohti leida. See on loomulik ühiskonna arenemise tulemus, ühiskond ei või jääda nii hõredaks, kui ta haritud jõudude suhtes oli varemalt, kus üksikud kõrgema hariduse osalised olid otse kui ära valitud inimesed. Minu arvamise järgi seisab meie kultuuriline edu osalt ka selles, et rohkem haritud jõude saame. (K. P ä t s, põl: Teie võtate jälle, et on ära valitud. Miks see on rohkem ära valitud, kui mõni muu kutse?) Mina isiklikult asun seisukohal, et keegi ei tohi olla ette ära valitud, ja just seepärast peame võimaldama vaestele samuti haridust, kui rikastele. Sellel seisukohal olen mina alati asunud, ja ei ole kuulnud, et ka mu rühmasõpradel oleks olnud teine seisukoht. Kuid peab silmas pidama, et hariduse omandamisele tuleb vaadata kui kapitali paigutamisele, nimelt, et seda on rahvamajanduslikult õige paigutada sinna, kus rohkem ühiskondlikku tulu kannab. Ei ole ratsionaalne paigutada kapitali nii, et see end ei tasu.

Kui Tartu ülikooli juurde tagasi läheme, siis peab kõigepaalt tunnustama, et nõrku, ebakohaseid üliõpilasi on Tartu ülikoolis eeskätt sellepärast palju, et meie keskkoolid nõrgad. Mulle rääkis üks Tartu ülikooli professor, et ta on pärinud eksamil ühelt üliõpilaselt, kus maal asub Rooma linn. Üliõpilane pole seda teadnud. On ju selge, et kui niisuguse ettevalmistusega inimesi ülikoolis on, kes ei tea, kus asub Rooma linn, siis on selge, et see keskkool, kust see üliõpilane välja tulnud, on väga nõrk olnud.

Mina arvan, et üheks abinõuks meie ülikooli hariduse ratsionaliseerimiseks on see,

et meie oma keskkooli kõvendame, nii et mitte igauks lausa nõrgamõistuslik — see peab igitahes nõrgamõistuslik olema, kes keskkoolis pole suutnud tundma õppida, kus maal asub Rooma linn, — ei pääseks ülikooli.

Mis puutub ülikooli enesesse, siis on ju võimalik ülikooli korraldust ja haridust nii reguleerida, et selle haridusega ei liialdataks, et sadade viisi sanskritti ei õpitaks, et ülikool ei muutuks mingisuguseks seegiks Eesti riigis. Mina ei hakka neid abinõusid ette tooma, see on omaette keeruline küsimus, kuid see abinõu, et vaesematel inimestel raskemaks tehakse ülikoolis käimine, see abinõu ei ole õige abinõu.

Õeldakse, otstarve õigustab abinõu, siin aga abinõu ei vasta otstarbele. Rkl. Päts rääkis õigeid sõnu, et meil ülikooliharidusega mõnel pool liialdatakse, aga ta teeb sellest vale järelduse. (K. P ä t s, põl: Aga kus Teie piiri teete?) Sellest meie räägime siis, kui see seaduseelnõu komisjoni läheb. Võibolla seda seadust tuleb korrigeerida, siin on aga eeskätt põhimõttega tegemist, kas tahame kehvemale üliõpilaskonnale laenuga vastu tulla või mitte. Minu arvates tuleb vastu tulla. Kuidas ülikooliharidust üldse korraldada, see on ise-küsimus.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eksiarvamiste ärahoidmiseks tahaksin öiendada mõnd väidet, mis ette toodud pahemalt poolt. Rkl. härra Oinas on püüdnud rõhutada, just nagu oleks selle seaduseelnõu asjus eitavale seisukohale asumise puhul Vabariigi Valitsusel olnud seesugune tunne, samuti ka paljudel Riigikogu liikmetel, et Tartu ülikoolis on liiga palju üliõpilasi ja nagu ei oleks see haridus, mis ülikoolis antakse, kutseharidus. Niiviisi ei saa seda üldistada, see ei ole valitsuse seisukoht olnud.

Kui meie kõneleme üliõpilaste arvust, siis peab ütleva, et neid on liiga palju teatavatel aladel, kuna mõnel teisel alal on neid vähe. Kui õppelaenu anda siis ei ole garanteeritud, et see laen läheb just sellele alale, mis riiklikust seisukohast soovitatav. Nii et laenuandmine ei anna võimalust juhtida õppimist teatavatele aladele, mis riigi seisukohalt tarvilikud.

Selles mõttes on üles tõstetud kutsehariduse küsimus ka väljaspool ülikooli. Meil on praegu alased, mida ülikoolis õppida ei saa, mis aga väga tähtsad. Sellepärast pooldab valitsus teist õpetamise toetamise viisi, ta pooldab toetamist mitte laenude abil, vaid toetamist stipendiumi teel, ja tahaks stipendiumi juhtida rohkem neile aladele, mis riiklikust seisukohast tarvilikumad. Nii et see on valitsuse peamotiiv terve selle küsimuse juures olnud.

Üks teine kõneleja pahemalt poolt tähendas, nagu rõhutataks valitsuse poolt, et ainult need tohivad õppida, kellel on selleks varanduslikud eeldused. Ma tahan erilist tähelepanu sellele juhtida, et see nii õige ei ole ja seda mõtet ei ole ma väljendanud. (V a h e l h ü ü e.) Need vahed on õige peenikesed ja nende vahel peab oskama vahet teha, muidu tuleb välja see, mida meie ei soovi. Mitte varandus ei ole eriliselt tähtis, vaid tähtis on sissetulek. Kui meie riik siin laene annab ja terve õpetamise põhjendab toetustele, mis riik annab, siis peame tõesti ütleva, et jagame teatud varandust nende inimeste kätte. Aga see tee ei vii meid eesmärgile, vaid eesmärgile viivad sissetulekud, mis tulevad ja abinõud, et kodanikul oleks võimalik rohkem tööd teha ja sellega omale sissetulekut saada ja sel teel oma lapsi koolitada. Veel enam, kui räägitakse, et andekamad tulevad kehvematest perekondadest, siis pean selle juures ütleva, et siin ei pea ära vahetatama põhjusi ja tagajärgi. Vaid kui meie näeme, et kehvadest perekondadest tihti tublid inimesed tulevad, niisugused, kes elus silmapaistvatele kohtadele tõusevad, siis peame teadma, et nad on saanud energia ja osavuse, mida elus näitavad, sel teel, et neil ei ole küllust käes olnud, vaid pidanud samm sammult elus edasi võitlema. Sellega on see tugevus ja tahtejõud inimesesse juba noorest saadik, maast-madalast

õieti sisse kasvanud, inimene on pidanud ise-iseisvalt töötama ja tegutsema, ja see oli ta tubliduse alus. (V a h e l h ü ü e.) Mis neist saab, seda ei tea ma öelda. Aga seda vilja me näeme, kes siis olid noored, kui mina noor olin, ja pean ütleva, et ka kehvematest on tõesti tubleid inimesi saanud. (V a h e l h ü ü e.) Lugu on see, et see on ka sissetulek, mis tööst tuleb.

Mitmeelt poolt on väidetud, et just ülikoolist täisnimised tulevad ja teiselt poolt mitte, ja rkl. Mihkelson ütles: Kui tahate kasvatada väärtuslikke kodanikke, siis võtke see seadus vastu, siis siin on asutud täielikult korporandi või burshi seisukohale. Kas teate, väärtuslikke kodanikke võime igalt poolt leida, ja kõrgem kool ei ole selles suhtes sugugi eesõigustatud seisukorras, et just sealt väärtuse saame ja teisalt mitte. Kui meie käesoleva seaduseelnõu tagasi lükkame, ei jää meie ühegi väärtuslikuma kodaniku võrra kehvemaks.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja: Ettepanek on tehtud, koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.30 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhataja (allkiri).

